

Mišljenje roditelja djece s teškoćama i djece urednog razvoja o dobrobiti inkluzije

---

Ivanov, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:038383>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Iva Ivanov

**Mišljenje roditelja djece s teškoćama i djece urednog
razvoja o dobrobiti inkluzije**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Mišljenje roditelja djece s teškoćama i djece urednog razvoja o dobrobiti inkluzije

Diplomski rad

Student/ica:

Iva Ivanov

Mentor/ica:

Prof.dr.sc. Smiljana Zrilić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Iva Ivanov**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Mišljenje roditelja djece s teškoćama i djece urednog razvoja o dobrobiti inkluzije** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. ožujak 2024.

Mišljenje roditelja djece s teškoćama i djece urednog razvoja o dobrobiti inkluzije

SAŽETAK

Ovaj rad obuhvaća teorijsko i empirijsko istraživanje vezanog uz mišljenje roditelja djece s teškoćama i djece urednog razvoja o korisnosti inkluzije unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Prvi dio rada bazira se na prikazu literature vezanoj uz pojam inkluzije, inkluzivan odgoj i obrazovanje u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, djecu s teškoćama u razvoju u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ulogu roditelja i odgojitelja u inkluzivnom odgoju i obrazovanju, participaciji roditelja u inkluziji te suradnji roditelja i odgojitelja u inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Drugi dio rada je empirijsko istraživanje vezano uz uključenost roditelja djece s teškoćama u razvoju u inkluziju te stavove roditelja djece urednog razvoja i roditelja djece s teškoćama u razvoju o inkluziji. Istraživanje je provedeno na uzorku od 163 roditelja djece koja pohađaju ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje „Sunce“ i „Radost“. Od ukupnog broja ispitanika, 44 roditelja ima dijete s teškoćama u razvoju u inkluzivnoj odgojnoj skupini, a 136 roditelja nema dijete s teškoćama u razvoju. Cilj istraživanja je utvrditi koliko su roditelji djece rane i predškolske dobi upoznati s inkluzijom, koliko su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje te koja je njihova uloga u inkluziji. Također, cilj istraživanja je i utvrditi stavove roditelja djece rane i predškolske dobi urednog razvoja o inkluziji. Rezultati istraživanja su pokazali da su roditelji djece urednog razvoja mišljenja da djeca s teškoćama imaju potpuno pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju. Nadalje, roditelji djece urednog razvoja mišljenja su da inkluzivan odgoj i obrazovanje ima pozitivne učinke na djecu urednog razvoja. Roditelji djece s teškoćama u razvoju su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i zadovoljni su uključenošću u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Također, roditelji djece s teškoćama u razvoju redovito surađuju s odgojiteljima u području inkluzije te su mišljenja da njihova djeca trebaju biti integrirana u skupini s djecom urednog razvoja.

Ključne riječi: djeca s teškoćama u razvoju, djeca urednog razvoja, inkluzija, mišljenje roditelja, ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Opinion of parents of children with disabilities and children of orderly development on the benefits of inclusion

ABSTRACT

This paper includes theoretical and empirical research related to the opinion of parents of children with disabilities and children with normal development about the usefulness of inclusion within an institution for early and preschool education. The first part of the paper is based on the presentation of literature related to the concept of inclusion, inclusive upbringing and education in an institution for early and preschool education, children with disabilities in the institution of early and pre-school education, the role of parents and educators in inclusive education, participation of parents in inclusion, and cooperation of parents and educators in inclusive education. The second part of the paper is empirical research related to the involvement of parents of children with disabilities in inclusion and the attitudes of parents of children with orderly development and parents of children with disabilities about inclusion. The study was conducted on a sample of 163 parents of children in institution for early and preschool education „Sunce“ and „Radost“. Of the total number of respondents, 44 parents have a child with disabilities in an inclusive educational group, and 136 parents do not have a child with disabilities. The aim of the research is to determine how old and preschool children are, how much they are involved in the work of the institution for early and preschool education and what their role is in inclusion. Also, the aim of the research is to determine the attitudes of parents of children of early and preschool age of orderly development on inclusion. The results of the research showed that the parents of children of orderly development are of the opinion that children with disabilities have the full right to be included in the educational group together with children without disabilities. Furthermore, parents of children of orderly development are of the opinion that inclusive upbringing and education has positive effects on children of orderly development. Parents of children with disabilities are involved in the work of the institution for early and preschool education and are satisfied with the involvement in the work of the institution for early and preschool education. Also, parents of children with disabilities regularly work with educators in the field of inclusion and are of the opinion that their children should be integrated in the group with children of orderly development.

Keywords: children with developmental disabilities, children with normal development, inclusion, opinion of parents, parents, institution for early and preschool education

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. Odgojno-obrazovna inkluzija	3
2.2. Inkluzivan odgoj i obrazovanje	4
2.3. Inkluzija u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje	7
3. Djeca s teškoćama u razvoju u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.....	11
4. Uloga odgojitelja u inkluzivnom odgoju i obrazovanju.....	14
5. Uloga roditelja u inkluzivnom odgoju i obrazovanju	17
5.1. Stavovi roditelja o inkluziji u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.....	18
6. Suradnja roditelja i odgojitelja.....	19
6.1. Suradnja roditelja i odgojitelja u inkluziji	21
7. Empirijsko istraživanje	24
7.1. Cilj istraživanja.....	24
7.2. Zadaci istraživanja.....	25
7.3. Hipoteze istraživanja	25
7.4. Uzorak istraživanja.....	25
7.5. Mjerni instrument.....	27
7.6. Postupak istraživanja	28
7.7. Metode obrade podataka.....	28
8. Rezultati istraživanja.....	29
8.1. Upoznatost roditelja s pojmom inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja	29
8.2. Mišljenje roditelja djece urednog razvoja o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu	30
8.3. Mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu	42
9. ZAKLJUČAK.....	57
10. LITERATURA	59
11. Prilozi	62
11.1. Popis tablica	62
11.2. Anketni upitnik	62

1. UVOD

Inkluzija se temelji na transformaciji cijelog društva, a ne samo odgojno-obrazovne ustanove. Podrazumijeva individualnost svakog djeteta, njegovu osobnost i različitost. Iz nje proizlazi razumijevanje različitosti za svu djecu te bogatstvo na području socio-emocionalnog razvoja. Kako bi obitelji bile orijentirane na dijete, mora surađivati s odgojno-obrazovnom ustanovom i zajednicom u kojoj se nalazi. Oni su temeljna i važna sastavnica kvalitetnog inkluzivnog obrazovanja do kojeg dolazi zahvaljujući uspješnoj suradnji s odgojiteljima kao i svim dionicima odgoja i obrazovanja. Njihova participacija u inkluziji uključuje intenzivno učestvovanje u osmišljavanju i provedbi odgojno-obrazovne potpore djetetu sa zadatkom usvajanja odgojno-obrazovnih ishoda, jačanja i sazrijevanja djeteta. Sva djeca, roditelji i svi sudionici odgoja i obrazovanja moraju prihvatiti dijete s teškoćama u redovnoj odgojnoj skupini ili redovnom razrednom odjeljenju, ali je prije svega potrebno stvoriti materijalne, organizacijske i kadrovske pretpostavke.

Inkluzija u ranom djetinjstvu obuhvaća vrijednosti, politike i prakse koje podržavaju pravo svakog djeteta da, bez obzira na sposobnosti sudjeluje u širokom rasponu aktivnosti kao punopravni član obitelji, zajednice i društva. Ona treba uključivati osjećaj pripadnosti, pozitivne društvene odnose i prijateljstvo kao i razvoj te učenje kako bi svako dijete ostvarilo svoj puni potencijal.

Suradnja odgojitelja i roditelja je vrlo važna u inkluziji unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Participacijom roditelja u inkluziji, stručnim pristupom, dodatnom uključenošću odgojitelja te stalnom brigom cijele zajednice, djecu s teškoćama je moguće i potrebno pripremiti za jednakopravno i djelatno participiranje u različitim aktivnostima, uključujući i one životne.

„Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te obvezno opće i srednje obrazovanje (2010.) Republike Hrvatske ističe individualni pristup i podršku svakom djetetu. Ističe se i važnost uklanjanja prepreka sudjelovanju i učenju, jer je raznolikost sposobnosti i potreba prirodna i privlačna u svakom modernom društvu. Cilj obrazovne inkluzije je upravo smanjiti oblike isključenosti svih vrsta i stvoriti uvjete koji djeci daju osjećaj prihvaćenosti. Fokus je na promicanju djetetove neovisnosti te prijateljskih i suradničkih odnosa s drugom djecom i odraslima. Obrazovna integracija podrazumijeva novi stav prema različitosti koji naglašava različite mogućnosti, a ne nedostatke. Za provedbu takvih ideja ključna je praksa usmjerena na dijete koja im daje mogućnost izbora te potiče

razvoj njihova kritičkog mišljenja i aktivnog učenja“ (Kudek Mirošević, Tot, Jurčević Lozančić 2020: 548).

U ovom diplomskom radu naglasak je na istraživanju mišljenja roditelja o dobrobiti inkluzije. Na taj način roditelji ublažavaju posljedice teškoća te surađuju i pružaju podršku kako bi pozitivno utjecali na razvoj djeteta.

Svrha ovog diplomskog rada je osvijestiti sve roditelje, cjelokupan odgojno-obrazovni sustav, ali i cijelo društvo koliko je važna participacija roditelja u odgoju i obrazovanju, odnosno u inkluzivnom obrazovanju djeteta kako bi se prevladale teškoće djeteta, ali kako bi se zajedničkom suradnjom odgojitelja i roditelja prepoznale i utvrdile metode kojima će se pomoći djetetu već od najranije dobi.

2. Odgojno-obrazovna inkluzija

Republika Hrvatska je ponosna članica skupine zemalja koje su se obvezale na zaštitu i promicanje prava i sloboda svakog djeteta. Sva djeca su jednaka i zaslužuju istu ljubav i zaštitu, bez obzira na boju kože, spol, jezik kojim govore ili vjeru koju slijede. Jednako tako, bez obzira na politička ili druga gledišta, nacionalnost ili socijalno porijeklo, svi smo jedna velika obitelj koja se brine o našoj djeci. Također, bez obzira na njihove teškoće u razvoju, naša država je tu da im pruži podršku i pomoć jer svako dijete, njegovi roditelji i skrbnici zaslužuju našu zaštitu i brigu. Država je tu da osigura da sva djeca rastu u ljubavi i sigurnosti, jer su oni naša budućnost i najveće blago koje imamo. Konvencija jasno propisuje jednake mogućnosti djece s teškoćama u razvoju u pogledu tjelesnog i mentalnog razvoja. Države potpisnice obvezne su štiti njihovo dostojanstvo, ojačati njihovo oslanjanje na vlastite snagu, promiču aktivnosti i skrb u zajednici te pružaju potrebnu pomoć koja je prikladna za djecu i životne uvjete njihovih roditelja ili drugih skrbnika. Također, djeci s teškoćama u razvoju nužno je osigurati učinkovito obrazovanje, stručno osposobljavanje, zdravstvene usluge, usluge rehabilitacije, spremnost za zapošljavanje i mogućnost slobodnog vremena. Također, treba im omogućiti da se potpuno uključe u zajednicu i razvijaju se kao osobe, uz izgrađivanje njihovog duhovnog i kulturnog identiteta. Nije važno je li riječ o djetetu urednog razvoja ili djetetu koje se suočava s izazovima u svom razvoju, rani odgoj i predškolski odgoj predstavljaju ključnu stepenicu na formalnom putu odgoja i obrazovanja svakog djeteta (Pavičić, Ivanković 2021).

Kada je riječ o odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju, mogu se primijeniti tri ključna modela koji su se razvijali kroz povijest: segregacija, integracija i inkluzija. Segregacija je način početka uočavanja teškoća i potrebe obrazovanja djece s teškoćama, a se odnosi se na odgoj i obrazovanje djece u nepovoljnom položaju u posebnim ustanovama ili skupinama (Miloš, Vrbić 2015). Sustav segregacije najčešće ističe specifične poteškoće (poremećaje ili disfunkcije) i uvjetuje vanjsku pomoć za rješavanje teškoća. Pritom posebnu pozornost treba posvetiti stručnim i drugim osobama koje djeci moraju pružiti potrebnu stručnu pomoć. Zbog činjenice da ovaj pedagoški pristup može dovesti do pasivnosti djeteta, danas se gotovo ne koristi (Mikas, Roudi 2012).

„Integracija se odnosi na smještaj djece u redovne ustanove na temelju njihove razine funkcionalnosti. To implicira da će u redovitom razredu imati samo učenike čije sposobnosti za učenje odgovaraju ostalim učenicima, odnosno oni koji mogu pratiti nastavu za sve učenike uz određene prilagodbe“ (Igrić i suradnici 2015: 8).

Najveći izazov u području odgoja i obrazovanja je kako zadovoljiti individualne potrebe svakog djeteta. Najveću ulogu pritom ima inkluzija koja omogućava praćenje napretka djeteta, usmjerenost na samostalno rješavanje problema kao i na donošenje odluka.

Inkluzija je kao čaroban ključ koja djecu s teškoćama u razvoju tretira jednako kao i ostala djeca na putu odgoja i obrazovanja. Ona brižno obavlja svako dijete ravnopravnošću i pruža im jednake šanse za rast i razvoj (Mikas, Roudi 2012).

Odgojno-obrazovna inkluzija predstavlja najučinkovitiji način da se svoj djeci pruži jednaka prilika za učenje. Sva djeca imaju koristi od inkluzivnog odgoja i obrazovanja, a kroz dobre inkluzivne prakse (suradnja, timski rad, inovativne metode rada sa djecom...) uči se prihvaćanje različitosti i poštovanja prema svoj djeci.

2.2. Inkluzivan odgoj i obrazovanje

Inkluzivno obrazovanje je vid socijalne uključenosti, u smislu najznačajnijeg oblika ravnopravnosti i društvene prihvatljivosti, a to je obrazovanje usmjereno obrazovnim zahtjevima i potrebama svakog djeteta i odrasle osobe, s posebnim osvrtom na one koji su socijalno isključeni, društvenu marginalizaciju te skupine koje su potlačene i u nepovoljnom položaju (Margaritioiu 2010 prema Brčić Karamatić 2011).

„Danas se smatra da je inkluzivno obrazovanje osnovno pravo svakog čovjeka. Svako dijete ima pravo na obrazovanje, a ono je propisano mnogim međunarodnim aktima poput Opće povelje UN-a o ljudskim pravima (1948.), Konvencijom UN-a o pravima djeteta (1989.), Konvencijom UN-a o pravima djeteta s invaliditetom (2006.) i 17 Ciljeva održivog razvoja (2015.) (Bouillet 2019). Inkluzivno obrazovanje znači da svako dijete ima jednaku mogućnost pristupa kvalitetnom obrazovanju, individualiziranom poučavanju koje podržava razvoj i učenje svakog djeteta. Ono potiče razvoj vještina za cjeloživotno učenje i sudjelovanje u demokratskom društvu. Odgojitelji imaju važnu ulogu kao voditelji, posrednici i uzori u procesu učenja te kao aktivni članovi zajednice. Inkluzivno obrazovanje ne može biti uspješno bez jednakog i redovitog sudjelovanja obitelji u djetetovom razvoju i obrazovanju, uz podršku zajednice u procesu odgoja i obrazovanja“ (Livazović, Alispahić, Terović 2015: 7).

Inkluzivno obrazovanje usmjereno je na djecu, a kvaliteta i ishodi njihova učenja i poučavanja nalaze se unutar obrazovnog sustava. Obrazovni sustav je taj koji djecu treba naučiti da se različitosti poštuju i da se nitko ne mora mijenjati da bi se uklopio u sustav (Bouillet 2019).

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015) sadrži Orijentacijsku listu vrsta teškoća:

1. Oštećenja vida,
2. Oštećenja sluha,
3. Oštećenja jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju,
4. Oštećenja organa i organskih sustava,
5. Intelektualne teškoće,
6. Poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja,
7. Postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 2015).

„Inkluzivno obrazovanje je obrazovanje koje se prilagođava svakom djetetu, bez obzira na njihove različite karakteristike. To znači da se koriste različite strategije, metode i tehnike kako bi se djeci omogućilo da razviju svoje potencijale i budu sposobni živjeti i raditi dostojanstveno u odrasloj dobi. Inkluzivno obrazovanje također podržava kvalitetu života djece, donošenje informiranih odluka i kontinuirano usavršavanje tijekom cijelog života. Uključuje sve sudionike obrazovnog procesa, kao što su obrazovne politike, kurikulum, arhitektonska rješenja, djelatnici unutar odgoja i obrazovanja, roditelji/skrbnici, djeca, ali i ostale elemente odgoja i obrazovanja“ (Bouillet 2019: 11).

Inkluzija djece teškoćama u temelji na iznimno kreativnim i inovativnim programima koji su prilagođeni svakom djetetu pojedinačno. Ti programi zadovoljavaju sve potrebe djeteta u razvoju i pomažu mu da postigne svoje osobne odgojno-obrazovne ishode kroz potpuno učestvovanje. Prema Lero (2009: 18-19), kvalitetna inkluzija djece s teškoćama u razvoju ima specifične karakteristike:

- Princip 'bez odbijanja' znači da nema ograničenja za integriranje djece s posebnim potrebama u ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i škole. Sva djeca sa specifičnim teškoćama imaju jednaka prava kao i njihovi vršnjaci.
- Princip prirodnog omjera znači da u ustanovi treba biti 10-15% djece s teškoćama, kao što je i u zajednici.
- Djeca s teškoćama kao i djeca bez teškoća imaju jednaku mogućnost pristupa programima. Nema ograničenja u smislu koliko sati ili dana u tjednu mogu pohađati programe.
- Cilj je da djeca s teškoćama sudjeluju u redovnim grupnim aktivnostima i svakodnevnim rutinama, uz prilagodbu i podršku kad je to potrebno. Nastoji se izbjeći izdvajanje djeteta iz grupe, osim ako je to apsolutno neophodno.

- Roditelji se potiču da sudjeluju u planiranju programa, sastancima i događajima. Nije obavezno, ali se roditeljima ukazuje da su dobrodošli i da se poštuje njihovo sudjelovanje.
- Svi sudionici odgoja i obrazovanja (ravnatelja, odgojitelji, upravno vijeće...) kontinuirano potiču inkluziju i traže podršku zajednice kako bi razvili iznimno učinkovite programe inkluzije.
- Fizičko okruženje - promjene u prostoru koje pomažu djetetu s teškoćama da se bolje uključi i sudjeluje.
- Oprema i materijali - prilagođeni materijali i posebna oprema koja omogućuju djetetu da potpuno sudjeluje i razvija svoje sposobnosti i vještine;
- Funkcija ravnatelja - ravnatelj kontinuirano podupire uključivanje djece s teškoćama i posjeduje potrebne kompetencije i optimizam.
- Podrška stručnjaka – pružanje pomoći odgojiteljima i smanjenje broja djece u grupi kako bi se zadovoljile individualne potrebe djece s teškoćama.
- Edukacija stručnjaka - mogućnost kontinuiranog stručnog usavršavanja odgojitelja u području teškoća u razvoju.
- Terapije - osiguravanje terapijskih mjera unutar ustanove i suradnja odgojitelja s roditeljima i terapeutima u definiranju ciljeva.
- Individualno programsko osmišljavanje - osmišljavanje aktivnosti u grupi bazira se na individualiziranim odgojno-obrazovnim planovima koji su izrađeni u suradnji odgojitelja, stručnih suradnika i roditelja.
- Roditelji djece s teškoćama - roditelji aktivno participiraju u donošenju odluka.
- Integriranost u tipičan razvoj djeteta – znači da dijete s teškoćama ima interakciju s djecom urednog razvoja te je prihvaćeno od strane svojih vršnjaka.
- Upravni odbor ili savjetodavni odbor – ima ulogu promoviranja i podržavanja inkluzije kao politike koju podržava ustanova i šira zajednica.
- Tranzicija – proces u kojem uprava lokalne škole, djelatnici ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje kao i roditelji planiraju prijelaz djeteta iz predškolskog u školski sustav.

Riester (2013 prema Bouillet 2019: 13) opisuje ključne elemente inkluzivnog obrazovanja koji promoviraju jednakost u vrednovanju svih djece i osoblja u obrazovanju. To uključuje podršku sudjelovanju djece u procesu učenja, smanjenje rizika socijalne isključenosti, promjenu kultura, politika i praksi u obrazovnim ustanovama kako bi se prilagodile različitosti zajednice, uklanjanje prepreka pristupa obrazovanju, pružanje podrške djeci s teškoćama, promicanje obrazovanja koje koristi različitosti kao izvor i resurs,

naglašavanje uloge obrazovanja u razvitku zajednica koje prihvaćaju različitost te svijest o bitnosti inkluzivnog obrazovanja za postizanje ideala inkluzivnog društva.

U inkluzivnom odgoju i obrazovanju postoje neka pravila koja se moraju slijediti:

- „Stvaranje ugodne atmosfere za svu djecu u odgojno-obrazovnoj skupini i poticanje prihvaćanja svakog djeteta.
- Razvijanje emocionalnih veza koje podržavaju prihvaćanje djeteta s teškoćama i poštivanje različitosti.
- Poštivanje individualnih potreba djeteta s teškoćama na različite načine, ovisno o vrsti teškoće.
- Preferiranje rada u grupama ili parovima te radionicama koje smanjuju frontalni rad.
- Dijeljenje odgojno-obrazovnog procesa u malim i precizno definiranim koracima, uz dobru suradnju s roditeljima koji rade iste korake s djetetom kod kuće.
- Korištenje konkretnih materijala i ponavljanje kako bi dijete stečeno znanje mogao primijeniti u novim situacijama i povezati sa stvarnim životom.
- Korištenje svih osjetilnih područja (vid, sluh, pokret) kod djece s teškoćama, uz primjenu programa za stimulaciju osjetila i motoričkih vještina. Prilagodba didaktičkih materijala prema sposobnostima djeteta je važna za uspješnu rehabilitaciju i budući život“ (Zuckerman 2016: 18).

Inkluzija i kvaliteta su međusobno povezane i ovise jedna o drugoj. Bez kvalitetnog obrazovanja djeca s teškoćama u razvoju ne mogu biti uključena u redovni sustav odgoja i obrazovanja (Bouillet 2019). Prema Farnellu (2012 prema Bouillet 2019: 13), bitni elementi kvalitete inkluzivnog obrazovanja su:

- „poštovanje individualnih karakteristika djece,
- primjena strategija učenja i poučavanja usmjerenih na djecu,
- stvaranje sigurnog i poticajnog okruženja za učenje,
- osiguravanje visoko stručnih odgojno-obrazovnih djelatnika“.

Može se zaključiti kako je inkluzija bitan dio kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa. Usmjeren je prema djeci s teškoćama i najveća nagrada u odgoju i obrazovanju je pomoći takvoj djeci da odrastaju sa svojim vršnjacima u sigurnom okruženju te da usvajaju vrijednosti i znanja koja će im pomoći da uspješno koračaju kroz život.

2.3. Inkluzija u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje predstavlja „konstrukciju“ kompletnog odgojno-obrazovnog sustava u Hrvatskoj te pokazuje najveću otvorenost za ostvarivanje

inkluzije zbog organizacije rada i prilagodljivosti programa reguliranih zakonskim normama te se djeci s teškoćama daje mogućnost pohađanja redovnih ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Igrić i suradnici 2015).

Rana inkluzija koristi svim roditeljima. Obitelji djece s teškoćama u razvoju više nisu društveno izolirani i međusobno si pomažu i surađuju. Također, rana inkluzija koristi i djeci urednog razvoja jer već u ranoj dobi imaju priliku razumjeti i spoznati različitosti te razvijaju empatiju i osjetljivost za potrebe drugih. Provedbom inkluzije profitira i lokalna zajednica jer se kod svih članova razvija zadovoljstvo i ponos zbog poboljšanja života djeci, ali i odraslim osobama s teškoćama u razvoju (Zuckerman 2016).

Daniels i Stafford (2003) navode da djeca s teškoćama unutar ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje bolje uče u prirodnom okruženju, napreduju u okolini gdje se dobro osjećaju i u kojoj se njihove potrebe poštuju. Zadaća odgojitelja je osigurati djeci jednako participiranje u aktivnostima te im dati mogućnost da samostalno razvijaju nova iskustva i znanja. Također, odgojitelj je osoba koja oblikuje interakcije djeteta i odraslih osoba s kojima je u svakodnevnoj komunikaciji i odraslih osoba u djetetovom životu s zadatkom pružanja potpore razvoju i učenju djeteta. Promicanjem partnerskih odnosa s djetetovom obitelji i širom društvenom zajednicom odgojitelj promiče svijest da je odgoj djece zajednička odgovornost svih koji sudjeluju u djetetovu životu (Livazović i suradnici 2015).

U literaturi se najčešće navode inkluzivne pretpostavke za ostvarivanje u školi, ali isto vrijedi i za ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. „Otvoreni kurikulum, zajedno s pravilima koja se odnose na osiguravanje dobrih uvjeta, smatraju se važnim za inkluziju u procesu odgoja i obrazovanja. To uključuje različite načine učenja, prilagođene programe i vještine ljudi koji sudjeluju u inkluzivnom obrazovanju“ (Zrilić 2018: 166).

Demirović i njegovi suradnici (2015: 3) smatraju da objektivne pretpostavke uključuju stvari poput prilagođenosti prostora za osobe s tjelesnim invaliditetom, opremljenosti didaktičkim materijalima, sredstvima i pomagala, broja djece u skupini, te financiranja ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Rudelić, Pinoza Kukurin i Skočić Mihić (2013) navode da odgojitelji trebaju imati didaktičke materijale i pomagala za rad s djecom s teškoćama, kao i sposobnost prilagodbe prostora. Mikas i Roudi (2012) također spominju materijalne uvjete za inkluziju, broj djece u skupini te kompetentne i educirane odgojitelje koji imaju realna očekivanja od djece i ne postavljaju previsoke ciljeve.

Daniels i Stafford (2003) navode da inkluzija ima pozitivan utjecaj na djecu s teškoćama i djecu urednog razvoja. Kod djece urednog razvoja stvara se bolje razumijevanje teškoća u razvoju, ali i tolerancija te osjetljivost o prihvaćanju različitosti i potreba drugih.

Djeca internaliziraju da svaka individua može i treba se izdići iznad svojih problema i to ne minimalizira njegovu vrijednost, ako ni to da jednako lako mogu ostvariti uspjeh bez obzira na teškoću koju dijete ili odrasla osoba ima.

Nadalje, Daniel i Stafford (2003) navode kako je odgajanje djece vrlo zahtjevno, a odgoj i briga za djecu sa teškoćama u razvoju predstavlja velik izazov u njihovom životu te neprestano postavljaju brojna pitanja kako bi pomogli djetetu. Uključivanjem djeteta u inkluzivnu skupinu dolazi do smanjivanja izoliranosti djeteta i njihovih obitelji u odgojno-obrazovnom procesu.

Ono što skreće pozornost na inkluzivno okruženje u ustanovi za odgoj i obrazovanje su prijateljski i respektirajući odnosi između sudionika u odgoju i obrazovanju koji vode prema formiranju individualnosti. Svako dijete je jedinstveno i odgojitelj treba komunicirati na način koji odgovara djetetovim osjećajima, društvenim, tjelesnim i kognitivnim sposobnostima. Inkluzivan odgoj i obrazovanje uključuje vrijednosti kao što su demokracija, koje potiču dijete da izrazi svoje mišljenje, donosi odluke, preuzima inicijativu i postane samostalno (Livazović i suradnici 2015). Neki primjeri demokratskih vrijednosti u ustanovi za odgoj i obrazovanje su promicanje prava svakog djeteta i obitelji da budu poštovani te poticanje njihovog sudjelovanja u razvijanju vlastitih potencijala.

Livazović i suradnici (2015) ističu važnost prava najosjetljivijih skupina koje su u opasnosti od društvene isključenosti. Bitno je da odgojitelj upozna sebe i bude svjestan svojih mišljenja i stereotipa koji utječu na njegov odnos prema djeci i drugima (Livazović i suradnici 2015). Plan i program inkluzivnog obrazovanja treba biti prilagodljiv, uzimajući u obzir različite stilove učenja i sposobnosti djece. Plan i program rada u inkluzivnoj ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje uključuje stalno korištenje Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, prilagođavajući se interesima djece. Kvalitetan pedagoški proces temelji se na odgoju, obrazovanju i brizi koja gleda na dobrobit i uključenost svakog djeteta kao preduvjete za uspješno učenje (Livazović i suradnici 2015).

Odgojitelji se susreću s problematikama u kojima moraju stvarati i provoditi programe koji odgovaraju različitim potrebama djece koja su još mala ili su u predškolskoj dobi. Također, moraju pružiti dokaze o tome da su programi koje provode visokokvalitetni. To uključuje visoko kvalificirane odgojitelje, okruženje koje potiče rani razvoj djece, raznolik kurikulum koji obuhvaća različite didaktičke aktivnosti i kontinuirano procjenjivanje tih aktivnosti kako bi se osigurala kvaliteta iskustva koje djeca stječu dok su u predškolskoj ustanovi“ (Jackson i suradnici 2009 prema Bouillet 2011: 324).

Efikasan program za rani i predškolski odgoj također uključuje djecu s teškoćama u razvoju i ključan je za stvaranje inkluzivnog sustava. Bitni faktori kvalitetne inkluzije djece s

teškoćama u redovne ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje su visoka stručnost djelatnika ustanove za rani i predškolski odgoj, zajednička vizija, utjecaj politike inkluzije na praksu, posebna obuka odgojitelja, podrška odgojiteljima, dobra organizacija ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i angažiranost zajednice (Botherson i suradnici 2011 prema Bouillet 2011).

Najčešće spominjana dobrobit predškolske inkluzije je pozitivan krajnji rezultat, kako za djecu s teškoćama u razvoju tako i za djecu urednog razvoja. Postoje tri bitna razloga koja govore zašto je predškolska inkluzija važna:

- djeca predškolske dobi ne osuđuju djecu s teškoćama u razvoju;
- tipični rani međudnosi djece urednog razvoja s djecom s teškoćama u razvoju ima pozitivan utjecaj na prihvaćanje različitosti u odrasloj dobi;
- rano integriranje djece s teškoćama u razvoju u redovne ustanove za odgoj i obrazovanje omogućava kvalitetnije participiranje djece s teškoćama u svakodnevnim aktivnostima u njihovom prirodnom okruženju (Kobešćak 2003 prema Belan 2015).

Kvaliteta djetetovih društvenih kontakata može se procijeniti iz njegovih pedagoških i socijalnih vještina u školi i kasnije u životu (Kobešćak 2003 prema Belan 2015).

Belan (2015) također navodi da participiranje u inkluzivnim grupama ima pozitivan utjecaj na stavove djece urednog razvoja prema djeci s teškoćama. Oni postaju svjesni različitosti i više brinu o potrebama druge djece.

3. Djeca s teškoćama u razvoju u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

„Integriranje djece s teškoćama u razvoju u redovne programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja smatra se najboljim načinom odgoja i obrazovanja za takvu djecu. Cilj predškolskog odgoja u Hrvatskoj je osigurati optimalne uvjete za uspješan razvoj svakog djeteta i unaprijediti njegove osobine i vještine koje se formiraju u najranijoj dobi, a koje su potrebne svakom pojedincu kako bi zadovoljio svoje potrebe, uživao svoja prava i odgovorno se ponašao prema pravima i potrebama drugih ljudi u zajednici” (Slunjski i suradnici 2012: 16).

„Inkluzivna ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je mjesto gdje svatko pripada, prihvaćen je, podržava druge, te je i sam podržan od drugih kako bi se zadovoljile njegove potrebe. Formiranje inkluzivne ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je mehanizam razvijanja mjesta koje će biti funkcionalno svima. To znači da se naglasak premješta s teškoća u razvoju na okruženje koje se može mijenjati kako bi odgovaralo svakome“ (Miloš, Vrbić 2015: 60-61).

Igra i učenje u sredini koja je bogata različitim pomagalima i materijalima koje usmjeravaju odrasli koji pružaju pomoć i podršku uz uvažavanje individualnih potreba djeteta je pravo svakog djeteta. Daniels i Stafford (2003) navode različite strategije koje utječu na cjeloviti razvoj djece, uključujući i djecu s teškoćama u razvoju:

- Kreiranje centra aktivnosti – Unutar njih odgojitelji polažu raznovrstan materijal koji omogućuju djeci da kombiniraju i uče na svoj način. Nakon što se utvrdi što djeca trebaju za svoj razvoj, odgojitelji pažljivo planiraju aktivnosti koje će odgovarati njihovoj razini razvoja. Postavljanje prihvatljivih izazova pred djecu omogućuje razvoj zadovoljstva uz pomoć istraživanja novih ideja i aktivnosti. Centri aktivnosti trebaju se uvrstiti u kurikulum ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje jer je igra najvažnija komponenta okruženja djece od najranije dobi i utječe na skupljanje znanja i iskustva. Kroz igru djeca razvijaju socijalne, tjelesne i emocionalne vještine, razvijaju divergentno stajalište, mogućnost rješavanja problema, formiranje pojmova i jezične sposobnosti.
- Korištenje strukturiranih aktivnosti – one se odvijaju tijekom cijelog dana u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Odgojitelj usmjerava grupu kroz različite aktivnosti koristeći pjesme, ples, razgovor, igru prstima ili vježbe. Ove aktivnosti su planirane i povezane s temama koje se obrađuju u određenom vremenskom razdoblju. Djeca s posebnim potrebama imaju koristi od strukturiranih uputa koje odgojitelji

daju. Važno je davati upute na različite načine i u različitim situacijama tijekom boravka u ustanovama za rani i predškolski odgoj, ali je također i važno gledati djecu i vidjeti koliko dobro razumiju informacije koje se daju u situacijama kad su s drugom djecom. Djeca obično znaju da im odgajatelj pomaže u igri, pa će se i oni pridružiti igri ako dobivaju podršku. Imitiranjem odgojitelja će pomoći drugoj djeci da nauče. Vođena igra uvijek mora biti korisna i zabavna, a dijete treba biti poticano da koristi nove vještine u različitim situacijama.

- Korištenje prirodnih strategija poučavanja – omogućuju stjecanje novih vještina i vježbanju naučenih tehnika. Neke od prirodnih metoda poučavanja su:
  - učenje po modelu (odgojitelji trebaju ponuditi potreban pojam ili više njih u trenutku koncentracije djeteta na neki predmet ili događaj),
  - proširivanje iskustva (dodavanje informacija onome što dijete već radi ili govori),
  - promatranje djece (odgojitelj odabire materijal koji će podržati ono što dijete zanima),
  - slučajne poučne epizode (odgojitelj povezuje ono što dijete može s onim što ne može, pružajući podršku),
  - elementi nadograđivanja i povezivanja (odgojitelj radi poveznicu između onih aktivnosti koje dijete može napraviti i onih koje ne može tako da mu nudi podršku).
- Poticanje socijalne interakcije – odgojitelj mora poticati interakciju između djece s teškoćama u razvoju i djece urednog razvoja. Djeca s teškoćama u razvoju trebaju imati priliku pomagati svojim tipičnim vršnjacima kad god se ukaže prilika za to, a nesistematizirane aktivnosti grupe su jedan od načina za razvijanje društvene interakcije.
- Upotreba različitih strategija grupiranja – osmišljavanje aktivnosti koje djeci omogućuju rad u parovima, malim grupama ili samostalno. Neki od primjera grupa su:
  - grupe za suradničko učenje (grupe od dvoje ili više djece koja rade zajedno u jednom od centra aktivnosti, dijele materijale, osmišljavaju ideje, planove i igru u kojoj su svi zadovoljni),
  - djeca-partneri (djeca u paru se bave nekom aktivnošću uz stalni obostrani angažman),
  - individualan uputa (jedna osoba vodi aktivnost druge pri čemu je odgojitelj najprije model, a potom promatra reakciju djeteta),

- dijete se samostalno bavi nekim aktivnostima (u situaciji kad je dijete okruženo raznovrsnim materijalima dolazi do samostalnog učenja, a odgojitelji potiču na individualne aktivnosti kojima se razvija neovisnost).
- Iskorištavanje svakodnevnih navika kao prilika za učenje – organizirani raspored dana i kontinuiranih navika u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje stvaraju dodatne prilike za učenje. Važno je imati sustavan i strukturiran prijelaz između aktivnosti.
- Planiranje vremena za prijelaze iz različitih aktivnosti – način lagane tranzicije iz različitih aktivnosti se mora odvijati tako da se dijete kreće individualno i svojim ritmom.

Integriranje djece s teškoćama u ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje osigurava da djeca uče zajedno sa svojim vršnjacima kao ravnopravni članovi zajednice, potiče ih se na aktivno sudjelovanje u odgojnoj skupini te razvijaju osjećaj pripadnosti istoj skupini. Inkluzivni programi podupiru svu djecu da razvijaju empatiju dok se međusobno igraju i razmjenjuju iskustva u različitim aktivnostima, a isto tako da razumiju i poštuju različitosti među njima samima, ali i izvan odgojno-obrazovne ustanove.

4. Uloga odgojitelja u inkluzivnom odgoju i obrazovanju

Odgojitelji su ključni čimbenici u provođenju inkluzivnog odgoja i obrazovanja, a njihove kompetencije su ključne za promicanje inkluzivnog odgoja i obrazovanja.

Mnoga istraživanja su pokazala da kada se djeca s teškoćama u razvoju uključe u ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ona se razvijaju na sveobuhvatan način, sprječava se razvoj dodatnih problema i zaostajanja u obrazovanju te se omogućava da se ta djeca socijaliziraju od malih nogu. Iz toga proizlazi da je inkluzija jedini način odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u kojem se postižu pozitivna iskustva kao kod djece bez teškoća. Taj proces treba biti dobro osmišljen i planiran kako bi se postigli željeni rezultati (Loborec, Bouillet 2012).

Upravo je odgojitelj osoba koja omogućava da se dijete optimalno razvija, a nekompetentan odgojitelj može smanjiti razvojne kapacitete djeteta. Različiti odgojitelji će u sličnim uvjetima pružiti različiti kvalitetu odgoja i obrazovanja. To će se postići kroz korištenje različitih vještina, vrijednosti i resursa iz okoline (Bouillet 2010 prema Loborec, Bouillet 2012).

Na temelju svog stručnog znanja odgojitelj procjenjuje svoju odgojnu skupinu te razvojne mogućnosti i sposobnosti svakog djeteta u njoj, sastavlja cjelovit plan odgojno-obrazovnog rada, poštujući različitost svake individue. Izazovna uloga odgojitelja složena je u inkluzivnim skupinama. No, nova pretpostavka odgojno-obrazovne politike ranog djetinjstva započinje individualizacijom kurikula temeljenog na razvojnim sposobnostima djece i uvažavanju različitosti. Navedena propisana odgojno-obrazovna politika dio je teorijskog i filozofskog pristupa inkluzivnoj praksi. Istraživači određuju sadržaj učinkovite pedagoške prakse u programima obrazovanja u ranom djetinjstvu. Prvo, ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje trebaju funkcionirati kao pažljive društvene jedinice roditelja, djece i odgojitelja; drugo, uvažavanje urođenih vještina djece i uvažavanje njihovih raznolikih sposobnosti neophodno je u brižnim zajednicama gdje se razvitak i učenje svakog djeteta mogu ubrzati; i treće, program koji je u tijeku treba shvatiti kao program koji raste i mijenja se, treba biti realan, odražavati i odgovarati na interese i sposobnosti djece, poticati izlaganje različitim materijalima, ostaviti dovoljno vremena i postavljati izazovna pitanja koja potiču dječje razmišljanje (Jurčević-Lozančić 2008).

Da bi inkluzivno obrazovanje bilo uspješno, nije dovoljno samo da odgojitelji i učitelji imaju potrebne kompetencije za rad s inkluzivnim grupama, već je važno kako ta znanja najbolje iskoristiti. Tako se stvara dinamična okolina za stjecanje znanja. Posebno je važno prilagoditi kurikulum za svako dijete, u suradnji s roditeljima i stručnjacima, kako bi se

planirali oblici i metode rada bili primjereni za svako dijete i za inkluziju na razini uspješne socijalizacije. To uključuje metode usmjerene na dijete, poput projekata, rješavanja problema, igre, istraživanja i drugih (Kudek Mirošević, Tot, Jurčević Lozančić 2020).

„Razina prilagodbe načina odgoja i obrazovanja svakom djetetu određuje razinu individualizacije. To uključuje praćenje i razlikovanje djetetovog prethodnog znanja, sposobnosti, interesa i prilagođavanje na odgovarajući način. Za to je potrebna profesionalna priprema i planiranje rada. Rezultati istraživanja pokazuju da je cjeloživotno učenje odgojno-obrazovnih djelatnika ključ uspješne inkluzije. Da bi se promjene osigurale, odgojitelji i učitelji trebaju imati odgovarajuće kompetencije za prepoznavanje i razumijevanje specifičnih potreba djece, didaktički pristup i planiranje. Zbog toga inkluzivna praksa u predškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju zahtijeva stalno propitivanje i razmišljanje“ (Kudek Mirošević, Tot, Jurčević Lozančić 2020: 550-551).

Unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje odgojitelj ima ključnu ulogu u razvoju socijalne kompetencije (Mikas i suradnici 2012). Način na koji odgojitelj priprema, dočekuje i provodi vrijeme s djecom s teškoćama u razvoju u odgojnoj skupini ima veliki pedagoški značaj. Važno je da se dijete s teškoćama uključi u zajedničke aktivnosti s drugom djecom kako bi moglo napredovati bez smetnji.

Bouillet (2011 prema Pintarić Mlinar 2014: 13) navodi 12 značajnih kompetencija odgojitelja u radu s djecom s teškoćama:

- „shvaćanje kako se djeca društveno i emocionalno razvijaju,
- razumijevanje kako se djeca razlikuju u procesu učenja,
- znanje o tome kako kvalitetno voditi skupinu djece,
- vještine komunikacije,
- znanje o učinkovitim tehnikama podučavanja,
- znanje o specifičnim teškoćama u razvoju i drugim posebnim potrebama,
- znanje o didaktičko-metodičkom pristupu i planiranju prilagođenog kurikulumu,
- znanje o dostupnim didaktičko-metodičkim metodama, sredstvima i pomagalicama (uključujući informatičku tehnologiju),
- znanje o savjetodavnim tehnikama rada,
- iskustvo u radu s djecom s određenim teškoćama,
- spremnost za timski rad i suradnju,
- nastavak obrazovanja tijekom cijelog života“.

Europska agencija za posebne potrebe u obrazovanju i inkluzivno obrazovanje je 2012. godine stvorila profil učitelja koji se može primijeniti i na odgojitelje. Ključne vještine za inkluzivno obrazovanje uključuju prihvaćanje različitosti djece, podršku u učenju i razvoju

svih djece, suradnju temeljenu na timskom radu te stalno osobno i profesionalno usavršavanje (Borovac i suradnici 2021).

Na temelju prethodno navedenog može se zaključiti kako odgojitelj ima veliku ulogu u stvaranju okruženja u kojem se svako dijete osjeća dobrodošlim, poštovanim i cijenjenim. . To znači promicanje empatije i njegovanje kulture prihvaćanja. Vrlo važno je da su kompetentni jer su oni organizatori aktivnosti u koje se uključuju djeca s teškoćama i potrebno je zadovoljiti individualne potrebe svakog djeteta.

5. Uloga roditelja u inkluzivnom odgoju i obrazovanju

Preuzimajući aktivnu ulogu u procesu odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu, roditelji osiguravaju da njihovo dijete ima svu podršku koja mu je potrebna da razvije svoj puni potencijal. Vrlo važno je da roditelji podržavaju učenje koje se odvija u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ali i kod kuće. Uključivanje roditelja u odgoj i obrazovanje može omogućiti da dijete iskustva koja usvaja u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje prenosi na aktivnosti u stvarnom svijetu koje se odvijaju kod kuće. Roditelj koji razumije kako se njegovo dijete ponaša, uči, igra i usvaja sve što mu je potrebno za njegov razvoj u ranoj i predškolskoj dobi, ima bolji osjećaj za razvoj djetetovih kompetencija i područja na kojima treba raditi kako bi dijete poboljšalo samopouzdanje, samostalnost i sposobnosti.

Jedan od najtežih izazova za odgojitelje u ranom djetinjstvu je osmisliti kako uključiti roditelje u učenje njihova djeteta, ali i rad same ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Uspostavljanjem dobrih linija komunikacije između stručnog tima ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i roditelja, kao i ulaganjem velikih napora da se roditelji uključe kao važni partneri u obrazovanje njihova djeteta, roditelji uvelike pozitivno utječu na razvoj djeteta.

Postoje različiti načini na koje roditelji mogu biti uključeni u odgoj i obrazovanje djeteta. Iako je provedeno mnogo istraživanja u svijetu, još uvijek ne postoji jedinstvena definicija roditeljske uključenosti koja bi bila prihvaćena od svih. Međutim, većina autora se slaže da je roditeljska uključenost složen i višedimenzionalan koncept koji uključuje različite aktivnosti i ponašanja roditelja vezana uz cjelokupni proces obrazovanja i učenja djeteta (Sušan Gregorović 2018).

„Nacionalni plan za odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi (2015) ističe da su roditelji, zajedno s odgojiteljima, vrlo važni sudionici u odgojno-obrazovnom procesu svakog djeteta. Oni imaju veliku ulogu u oblikovanju, planiranju i provođenju tog procesa. Roditelji su partneri u vrtiću i školi za djecu predškolske dobi, zajednici koja uči. Oni su zagovornici i promotori odgojno-obrazovnog procesa te poveznica s lokalnom zajednicom. Zaposlenici ustanove i roditelji imaju zajedničku zadaću senzibilizirati lokalnu i širu društvenu zajednicu za potrebe vrtića i škole. Ustanove za rani i predškolski odgoj trebaju stvoriti uvjete koji potiču aktivno sudjelovanje roditelja u oblikovanju vizije ustanove te im pružiti prilike za sudjelovanje u planiranju, provođenju i procjeni odgojno-obrazovnog procesa“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 2015: 15).

Roditelji imaju ključnu ulogu u inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Oni surađuju s odgojiteljima i ostalim članovima stručnog tima unutar odgojno-obrazovne ustanove kako bi osigurali da su jedinstvene potrebe njihova djeteta zadovoljene. Roditelji mogu pružiti vrijedan uvid u snagu i potrebe svog djeteta, što može pomoći odgojiteljima da razviju odgovarajuće strategije za uključivanje.

5.1. Stavovi roditelja o inkluziji u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Poštivanje različitosti i prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju ima pozitivne koristi za djecu s teškoćama i djecu urednog razvoja. „Djeca bez teškoća u razvoju uče o različitostima i teškoćama drugih u inkluzivnom okruženju, dok djeca s teškoćama u razvoju imaju priliku promatrati i učiti od druge djece, bolje prihvaćaju svoje vršnjake te imaju bolje verbalne i socijalne vještine te interakcije“ (Diamond i suradnici, 1993; Guralnick, 1999; Favazza, Phillipson i Kumar, 2000 prema Ninković Budimlija, Capanec, Šimleša 2020: 9).

Posebno su važna mišljenja roditelja djece koja se normalno razvijaju prema inkluziji, jer roditelji imaju važnu ulogu u procesu inkluzije. Roditelji nisu samo aktivni sudionici u tom procesu, već također oblikuju stavove svoje djece. Razvojne teškoće su pozitivno povezane s mišljenjem roditelja u ranom djetinjstvu. Djeca roditelja koji imaju pozitivno mišljenje o inkluziji su osjetljivija na potrebe drugih i imaju manje predrasuda od djece roditelja s negativnim mišljenjem (Ninković Budimlija, Capanec, Šimleša 2020).

Razna istraživanja u ovom području su pokazala da su roditelji djece koja se normalno razvijaju uglavnom pozitivni ili neutralni prema tome da se djeca s teškoćama u razvoju participiraju u zajednicu. Roditelji djece bez teškoća su istaknuli dobre strane uključivanja, kao što su razvoj socijalne kompetencije kod djece, uvažavanje različitosti i razvoj empatije prema drugima. Iako su stavovi roditelja djece s teškoćama u razvoju uglavnom pozitivni, neki roditelji su izrazili zabrinutost zbog mogućnosti da djeca s teškoćama u razvoju onemogućavaju ponašanje i zbog toga što učitelji posvećuju manje vremena djeci s teškoćama u razvoju naspram djece urednog razvoja (Peck i suradnici 2004 prema Ninković Budimlija, Capanec, Šimleša 2020).

Različiti faktori utječu na stavove roditelja prema inkluzivnom obrazovanju. To uključuje vrstu teškoće, dob djeteta i iskustvo roditelja s inkluzivnim odgojem i obrazovanjem. Istraživanja su pokazala da roditelji s višim socioekonomskim statusom i imaju pozitivnije stavove prema inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Također, stavovi roditelja su povezani s bračnim statusom i brojem djece u obitelji. Roditelji koji su u braku i imaju manje djece, imaju pozitivnije stavove prema inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Težina i

vrsta teškoće također utječu na stavove roditelja, pa su tako roditelji djece s težim teškoćama skloniji podržavanju inkluzije (Leyser i Kirk 2004 prema Ninković Budimlija 2019).

Vrlo važno je da roditelji shvate koliko je inkluzija važna te da njihovo mišljenje o inkluziji uvelike utječe i na razvoj mišljenja te prihvaćanja djece s teškoćama kod njihove djece. Roditelji, odgojitelji, stručni suradnici i svi koji su uključeni u odgojno-obrazovni proces moraju djeci urednog razvoja internalizirati pozitivan stav i učiti ih poštovati različitosti, i to od najranije dobi.

6. Suradnja roditelja i odgojitelja

Ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je prostor igre, življenja i stjecanja znanja djece i odraslih. Ona treba biti otvorena i usmjerena prema potrebama i tendencijama svakog djeteta, ali isto tako treba biti usmjerena i prema roditeljima te kulturnom okruženju i društvu u kojem djeluje. Roditelje neprestano treba poticati na sudjelovanje u odgoju i obrazovanju djece, a odgojitelji su zaduženi za izgrađivanje i očuvanje komunikacije s obitelji. Također, odgojitelji kroz redovite susrete i komunikaciju s članovima obitelji dijele znanja, zapažanja i vještine o razvoju djeteta (Valjan Vukić 2011 prema Bredekamp 1996).

Miljak (1995) navodi da je kvalitetna suradnja ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i roditelja ključno sredstvo efikasnosti ove ustanove. Za postizanje takve povezanosti vrlo je važno da svaki odgojitelj polazi od individualnosti, shvaćajući da su roditelji, kao i djeca, različiti i da im se mora pristupiti s velikom pažnjom. Slunjski i suradnici (2012) smatraju kažu da je dobra i uzajamna komunikacija između odgojitelja i roditelja ključna za shvaćanje djece i obe strane moraju surađivati. Stoga, važni kriteriji za izgradnju suradnje između roditelja i odgojitelja su poštovanje tuđeg znanja i vještina, iskrena i otvorena komunikacija, uvažavanje i suosjećanje, dogovaranje zajedničkih ciljeva, zajedničko donošenje odluka, razmjena informacija, dostupnost i shvaćanje jedni drugih, izbjegavanje osuđivanja i zajedničko procjenjivanje razvoja (Bronfenbrenner 1989 prema Mavračić Miković 2019).

Važno je da roditelji i odgojitelji surađuju kako bi pomogli djetetu u njegovom socijalnom razvoju dok je u ustanovi za odgoj i obrazovanje, a roditelji i odgojitelji moraju ulagati puno povjerenja, tolerancije, objektivnosti i spremnosti na vrednovanje osobne i profesionalne kompetencije, međusobnog uvažavanja, dijeljenje osjećaja i vještina u međusobnoj suradnji i zajedničkom rješavanju problema u odgoju i razvoju djeteta. Ovo je proces u kojem se roditelji i odgojitelji međusobno informiraju, savjetuju, uče, razumiju i socijaliziraju, ali i zajedno snose odgovornost za cjeloviti razvoj i postignuća djece. Dobar radni odnos pomaže osigurati kontinuitet obrazovanja i osposobljavanja te omogućuje svakom djetetu da se razvija u okruženju u kojem se osjeća prihvaćeno, voljeno i sretno, odnosno u okruženju koje pogoduje razvoju njegovih potencijala i potiču njegove potrebe i interese (Ljubetić 2007).

Da bi roditelji i djeca imali dobar odnos, moraju oboje htjeti surađivati i biti spremni na to. Roditelje treba redovito informirati o različitim stvarima (kroz letke, bilješke, radionice, grupe i slično) i podržavati ih u njihovoj ulozi roditelja. Također je važno da u vrtiću postoje uvjeti za zajedničko druženje roditelja i djece, te da roditelji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece. Odgojitelji trebaju prepoznati i zadovoljiti potrebe roditelja u određenoj fazi roditeljstva te im omogućiti suradnju kroz:

1. Pružanje odgovarajućih programa za njihovo dijete;
2. Prilagodljivo organiziranje prihvata djeteta;
3. Prilagođavanje svakodnevnim obvezama kao što su obrok i odmor;
4. Zastupanje prava i potreba djeteta te pronalaženje korisnih informacija, resursa i usluga koje mogu pomoći u razvoju djeteta (Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju 2015).

Kad se ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i roditelji ujedine, mogu saznati više o djetetu, što ono može, kako se osjeća, što ga zanima i kako se ponaša. Ova suradnja pruža priliku da se uče osnovna demokratska načela poput slobode odabira, usklađivanja mišljenja, tolerancije, suradnje i odgovornosti. Suradnja je važna za jačanje roditeljskih i profesionalnih vještina. Njen glavni cilj je dobrobit djeteta, stvarajući zajednicu između roditelja i odgojitelja s istim ciljevima i jasno definiranim ulogama prema djetetu. Zavisi o individualnosti svakog djeteta, kompetencijama odgojitelja i očekivanjima roditelja (Valjan Vukić 2011).

Bez obzira koliko dobro odgojitelj poznaje kako djeca različite dobi funkcioniraju, on ne poznaje dijete i njegove posebnosti kao što to rade roditelji. S druge strane, roditelji ne mogu predvidjeti kako će se njihovo dijete ponašati u grupi. Kako bi pomogli djetetu, roditelji i odgojitelji moraju surađivati i razmjenjivati iskustva kako bi bolje razumjeli dijete, njegove posebnosti i potrebe koje su važne za njegov razvoj. Osim individualne komunikacije s roditeljima, važna je i grupna komunikacija među odgojiteljima. Kvalitetna grupna komunikacija omogućuje roditeljima razmjenu iskustava, suočavanje s različitim mišljenjima i pristupima odgoju te rješavanje problema. Roditelji to mogu raditi i izvan ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ali ako se to događa na zajedničkom sastanku s profesionalnim pristupom određenoj temi ili problemu, uz mogućnost pozitivnog sudjelovanja svih sudionika, svi imaju koristi (Malić, Srakec, Fundelić 2021).

6.1. Suradnja roditelja i odgojitelja u inkluziji

Pomoć, kao i suradnja odgojitelja i obitelji djeteta s teškoćama u inkluzivnom odgoju i obrazovanju je od velike važnosti za samo dijete. Mnoge obitelji koje imaju djecu s teškoćama u razvoju u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje će tražiti pomoć i informacije o tome kako se brinuti i raditi s njima (Daniels, Stafford 2003).

Vrlo bitno je da ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje omogući roditeljima različite oblike komunikacije. Neki roditelji preferiraju neposredne međusobne odnose s odgojiteljima, dok neki više vole pisanu komunikaciju. Ono što je bitno prilikom

uspostavljanja komunikacije je da se on pojača jer se tako roditelji osjećaju sposobniji za rad sa svojom djecom, što direktno utječe i na samopouzdanje djece. Roditelji najčešće teže izmjenjivanju informacija s odgojiteljima o svom djetetu kako bi s djecom postigli što bolji uspjeh u razvoju njihovih potencijala (Daniels, Stafford 2003).

Učinkovitim razgovorom odgojitelja i roditelja djece s teškoćama ostvaruje se kvalitetnija inkluzija. Osnova za dobre odnose s roditeljima su:

- Poštovanje – Odgojitelji i učitelji su roditeljima jako važni u životu njihove djece stoga bi stručnjaci bi trebali vjerovati i obratiti pažnju na njih.
- Neprekidno ponašanje - To znači da trebamo pozitivno razmišljati o obitelji, bez obzira na to kakvi su njeni članovi. Kada odgojitelj tako postupa, ohrabruje roditelje i ostale članove obitelji da samostalno donose odluke, bez da se odgojitelj miješa u njihove odluke. Roditelji se udaljavaju ako odgojitelj ne podržava njihov pristup i način postupanja s djecom.
- Empatija prema drugima - To znači da trebamo razumjeti obiteljsku situaciju i komunicirati s obitelji s razumijevanjem. Odgojitelj odlučuje kako će pokazati da razumije obitelj, ali to ovisi o tome prihvaća li ga ta obitelj. Otvorena komunikacija obitelji s odgojiteljem znači da obitelj vjeruje odgojitelju i da imaju njegovo razumijevanje. Obitelji koje su manje otvorene ne dopuštaju odgojitelju da im se približi (Daniels, Stafford 2003).

Kada odgojitelj nauči kako dobro surađivati s roditeljima, tada počinje razvijati nove načine komunikacije:

- Aktivno slušanje - Odgojitelj mora pažljivo slušati članove obitelji, poštovati njihova mišljenja i pružati im podršku.
- Postavljanje pitanja - Odgojitelj postavljanjem direktnih i indirektnih pitanja pronalazi nove informacije, proširuje teme konverzacije i objašnjava specifične probleme. Također, odgojitelj mora poštovati način komunikacije obitelji i pravilno usmjeravati pitanja.
- Razumijevanje i objašnjavanje - Kroz određene komentare, odgojitelj može pokazati roditeljima da razumije i poštuje njihove probleme. Također, može objasniti određene situacije.
- Postavljanje novih perspektiva - Odgojitelj može zamoliti roditelje da promatraju određenu situaciju iz drugog kuta (Daniels, Stafford 2003).

Roditelji djece s teškoćama u razvoju često su zabrinuti za uspjeh svoje djece pa je iz tog razloga vrlo važno pravovremeno komunicirati s odgojiteljima. Pri tom se moraju poštivati formalni i neformalni oblici komunikacije odgojitelja s roditeljima:

- „Razgovor pri dolasku i odlasku roditelja iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje – Raspored bi trebao omogućiti opušten početak dana. Prvi i posljednji sati boravka djeteta u grupi treba biti slobodno vrijeme, kad se djeca i roditelji mogu zajedno igrati.
- Poruke i bilješke – Komunikacija s roditeljima može se olakšati slanjem kratkih poruka.
- Oglasna ploča – Omogućuje obitelji pregled trenutnih događanja u grupi i ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje te sadrži jednostavne informacije.
- Glasila – Mogu opisivati događaje i aktivnosti koje su se događale u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje ili mogu biti tematski oblikovana“ (Daniels, Stafford 2003: 21).

U inkluziji je također vrlo važna potpora roditeljima. Ona se realizira putem izmjena informacija tako da odgojitelj organizira sastanke s roditeljima i analizira razvojne mogućnosti njihove djece. Također, ta potpora se realizira i u obliku suradnje lokalne zajednice s ustanovom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i roditeljima, a pažljivo planiranje rada i smislenih aktivnosti smanjuju stresne situacije kod djece (Daniels, Stafford 2003). Velik dio obitelji je voljan razmjenjivati informacije kako bi postigao veći uspjeh sa svojom djecom. Zbog tog ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje mora stalno raditi na tome da roditeljima koji odbijaju pomoć pruži još više opuštenih i poučnih obavijesti kako bi ih privukla da se brinu o svojoj djeci (Daniels, Stafford 2003).

Uključivanje roditelja u odgoj i obrazovanje djeteta je važno i obvezno, a ne samo stvar dobre volje odgojitelja. Dobar odnos i otvorena komunikacija između odgojitelja i roditelja pomažu usmjeriti se na ono što dijete treba i čemu teži. Prilikom uključivanja roditelja u proces odgoja i obrazovanja najvažniji je rad u grupi gdje se zajedno s roditeljima radi na suzbijanju određenih strahova, ograničenja i vještina.

Učinkovita suradnja između odgojitelja i roditelja ima pozitivan utjecaj na razvoj djeteta u inkluziji, a partnerstvo je temelj za razvoj društvenih kompetencija kod djece s teškoćama. Osnovna obilježja partnerskog odnosa roditelja i odgojitelja su:

- „roditelji su važne i aktivne osobe u donošenju odluka i njihovoj provedbi,
- roditelji imaju istu snagu i stručnost,
- roditelji mogu doprinijeti radu ustanove i također primati podršku od nje (uzajamnost),
- roditelji i stručnjaci imaju zajedničku odgovornost“ (Valjan Vukić 2011: 89).

U ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje odgojitelj se brine svakom djetetu, ali taj uspjeh nije garantiran bez pomoći roditelja. Kvalitetna suradnja roditelja i odgojitelja je vrlo važna za stvaranje okruženja u kojoj će se dijete u potpunosti razvijati.

7. Empirijsko istraživanje

7.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ustanoviti koliko su roditelji djece s teškoćama rane i predškolske dobi upoznati s inkluzijom, koliko su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i

obrazovanje te koja je njihova uloga u inkluziji. Također, cilj istraživanja je i utvrditi mišljenja roditelja djece rane i predškolske dobi urednog razvoja o inkluziji.

7.2. Zadaci istraživanja

1. Ispitati jesu li roditelji djece s teškoćama u razvoju uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.
2. Ispitati surađuju li roditelji djece s teškoćama u razvoju s odgojiteljima u području inkluzije.
3. Ispitati mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju i roditelja djece urednog razvoja o uključenosti djece s teškoćama u razvoju s djecom urednog razvoja u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.
4. Ispitati mišljenje roditelja djece urednog razvoja o učinkovitosti inkluzije na djecu urednog razvoja u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

7.3. Hipoteze istraživanja

H1: Roditelji djece s teškoćama u razvoju su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

H2: Roditelji djece s teškoćama u razvoju su zadovoljni uključenošću u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

H3: Roditelji djece s teškoćama u razvoju redovito surađuju s odgojiteljima u području inkluzije.

H4: Roditelji djece s teškoćama u razvoju mišljenja su da njihova djeca trebaju biti integrirana u skupini s djecom urednog razvoja.

H5: Roditelji djece urednog razvoja mišljenja su da djeca s teškoćama imaju potpuno pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju.

H6: Roditelji djece urednog razvoja mišljenja su da inkluzivan odgoj i obrazovanje ima pozitivne učinke na djecu bez teškoća u razvoju.

7.4. Uzorak istraživanja

Provedeno je istraživanje na uzorku od ukupno 163 roditelja djece s teškoćama u razvoju u inkluzivnim odgojnim skupinama u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje „Radost“ i „Sunce“, ali i roditelja djece urednog razvoja. 44 roditelja imaju dijete s teškoćama

u razvoju u inkluzivnoj odgojnoj skupini, a 136 roditelja nema dijete s teškoćama u razvoju. Za potrebe ovog istraživanja izrađen je anketni upitnik koji su roditelji ispunili odgovarajući na pitanja koja se odnose na djecu urednog razvoja kao i na djecu s teškoćama u razvoju. U *Tablicama 1, 2, 3, 4 i 5* prikazane su demografske varijable roditelja: spol, dob, stupanj stručne spreme, radni odnos i bračni status.

Tablica 1. Distribucija rezultata s obzirom na spol ispitanika/ca

	M	Ž
Broj ispitanika/ca (N)	3	160
Postotak ispitanika/ca (%)	1,8%	98,2%

Tablica 2. Distribucija rezultata s obzirom na dob ispitanika/ca

	18-25 godina	25-30 godina	30-40 godina	40-50 godina	više od 50 godina
Broj ispitanika/ca (N)	2	24	105	30	3
Postotak ispitanika/ca (%)	1,2%	14,7%	63,9%	18,4%	1,8%

Tablica 3. Distribucija rezultata s obzirom na stupanj stručne spreme ispitanika/ca

	<i>Osnovna škola</i>	<i>Srednja škola</i>	<i>Viša školska sprema</i>	<i>Visoka stručna sprema</i>	<i>Doktorat</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	59	29	72	4
Postotak ispitanika/ca (%)	0,6%	36,2%	17,8%	42,9%	2,5%

Tablica 4. Distribucija rezultat s obzirom na radni odnos ispitanika/ca

	Zaposlen/a	Nezaposlen/a
Broj ispitanika/ca (N)	147	16
Postotak ispitanika/ca (%)	90,2%	9,8%

Tablica 5. Distribucija rezultata s obzirom na bračni status ispitanika/ca

	Oženjen/udana	Neoženjen/neudana	Razveden/a	Udovac/ica	Živim u izvanbračnoj zajednici	Ostalo
Broj ispitanika/ca (N)	136	6	4	2	14	1
Postotak ispitanika/ca (%)	83,4%	3,7%	2,5%	1,2%	8,6%	0,6%

Najveći broj ispitanika/ca je ženskog spola i nalaze se u starosnoj skupini između 30 i 40 godina. Nadalje, najveći broj ispitanika/ca ima završenu visoku stručnu spremu, u radnom su odnosu te žive u bračnoj zajednici.

7.5. Mjerni instrument

Za utvrđivanje participacije roditelja u inkluziji, kao i za utvrđivanje mišljenja roditelja djece s teškoćama u razvoju te roditelja djece urednog razvoja koristio se anketni upitnik izrađen za potrebe ovog istraživanja. On se sastoji od ukupno 14 pitanja. Prvih 5 pitanja se odnose na demografske varijable roditelja: spol, dob, stupanj stručne spreme, radni odnos i bračni status. Slijedeća 4 pitanja se odnose na upoznatost roditelja s inkluzijom u sustavu odgoja i obrazovanja, uključenost njihovog djeteta u redovnu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kao i na kontakt s djecom s teškoćama izvan ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Nakon tog slijede dva pitanja odnose se na Skalu procjene, od čega je prvo pitanje za roditelje djece urednog razvoja o bitnosti inkluzije djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu i sadrži ukupno 17 tvrdnji, a drugo pitanje je za roditelje djece s teškoćama u razvoju koji su procjenjivali zadovoljstvo inkluzijom u redovitoj odgojnoj skupini i sadrži 14 tvrdnji. Ispitanici/ce su procjenjivali stupanj slaganja na skali Likertovog tipa koja sadrži ukupno 5 čestica, odnosno odgovore od *ne slažem se* do *u potpunosti se slažem* (1 – ne slažem se, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – uglavnom se slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem). Posljednja dva pitanja odnose se na uključenost roditelja u inkluziju te su roditelji mogli dati prijedloge za poboljšanje/unaprjeđenje inkluzije u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

7.6. Postupak istraživanja

Istraživanje se provelo tijekom mjeseca studenog i prosinca 2022. godine. Anketni upitnik su ispunjavati roditelji djece urednog razvoja i roditelji djece s teškoćama u razvoju koja pohađaju gradsku ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje na području grada Zadra. Sudjelovanje u ispunjavanju anketnog upitnika bilo je dobrovoljno i online, a za njezino provođenje dobivena je suglasnost ravnateljica ustanova. Link za ispunjavanje anketnog upitnika proslijeđen je u grupe odgojitelja s roditeljima na različitim platformama na mobitelu (viber, whatsapp). Prije nego što se ispitanicima/ama dao anketni upitnik na ispunjavanje, objašnjeno im je da će njihovi odgovori biti anonimni i da će se koristiti samo za izradu diplomskog rada.

7.7. Metode obrade podataka

Svi podaci su uneseni i obrađeni u programu *Excel* tako da se dobije frekvencija, odnosno postotak odgovora ispitanika/ca. Za skalu procjene s 31 tvrdnjom izračunata je aritmetička sredina i standardna devijacija kako bi se utvrdilo koje tvrdnje postižu najveću i najnižu vrijednost, kao i kod kojih tvrdnji je najveća i najmanja raspršenost rezultata. Odgovori roditelja djece urednog razvoja odvojeni su od odgovora roditelja djece s teškoćama u razvoju.

8. Rezultati istraživanja

8.1. Upoznatost roditelja s inkluzijom u sustavu odgoja i obrazovanja

Tablica 6. Distribucija rezultata s obzirom na upoznatost roditelja s modelom inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja

	Upoznat/a	Nisam upoznat/a	Čuo/la sam, ali ne razumijem značenje
Broj ispitanika/ca (N)	115	22	26
Postotak ispitanika/ca (%)	70,5%	13,5%	16%

Najveći broj ispitanika/ca je odgovorilo da je upoznato s modelom inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja.

Kao što je prethodno navedeno, 44 ispitanika/ca (roditelja) je odgovorilo da ima dijete s teškoćama u razvoju.

Tablica 7. Distribucija rezultata s obzirom na vrstu teškoće u razvoju prema navodima roditelja

	Broj ispitanika/ca (N)	Postotak ispitanika/ca (%)
<i>Poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja (autizam, ADHD, Aspergerov sindrom)</i>	20	45,8%
<i>Oštećenja sluha</i>	1	2,2%
<i>Intelektualne teškoće</i>	4	9%
<i>Oštećenja organa i organskih sustava</i>	5	11,3%
<i>Oštećenja jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju (disleksija, disgrafija, afazija, dislalija, disfazija)</i>	9	20,4%
<i>Postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju</i>	5	11,3%

U Tablici 7 su prikazane vrste teškoća u razvoju koje su naveli roditelji. Kao najčešće teškoće ističu su poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja, a najčešće teškoće koje su roditelji navodili su autizam koji se pojavljuje kao individualna teškoća ili u kombinaciji s drugim teškoćama. Također, roditelji su naveli i teškoću oštećenja sluha, poremećaj govorno-glasovne komunikacije, promjene u ličnosti uvjetovane organskim čimbenicima, poremećaj u

ponašanju, motorička oštećenja, intelektualne teškoće, višestruke teškoće u razvoju te zdravstvene teškoće i neurološka oštećenja. Vidljivo je da je spektar teškoća vrlo širok pa se može pretpostaviti kako je nužno poznavati svaku od navedenih teškoća kako bi proces inkluzije bio što uspješniji.

Svi roditelji su odgovorili kako je njihovo dijete integrirano u redovan sustav odgoja i obrazovanja, odnosno djeca s teškoćama su dio inkluzivne odgojne skupine. Također, 44,8% roditelja je odgovorilo da je njihovo dijete u kontaktu s djecom s teškoćama u razvoju izvan ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a 55,2% roditelja je odgovorilo da nije.

8.2. Mišljenje roditelja djece urednog razvoja o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu

Tablica 8. Deskriptivna analiza mišljenja roditelja djece urednog razvoja o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu

Važnost inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu:	N	M	Min	Max	SD
<i>Djeca s teškoćama imaju pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju.</i>	136	4,70	2	5	0,59
<i>Inkluzija djece s teškoćama u razvoju ima pozitivan utjecaj na svu djecu u odgojnoj skupini.</i>	136	4,56	1	5	0,79
<i>Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju empatije kod djece bez teškoća u razvoju.</i>	136	4,71	1	5	0,74
<i>Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju tolerancije kod djece bez teškoća u razvoju.</i>	136	4,72	1	5	0,64
<i>Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju socijalnih vještina kod djece bez teškoća u razvoju.</i>	136	4,66	1	5	0,67
<i>Dijete s teškoćama dobiva iste mogućnosti za razvoj i napredovanje kao i ostala djeca.</i>	136	3,81	1	5	1,36
<i>Dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu jača potrebu za dodatnim upoznavanjem određene teškoće i sveukupnim stručnim i osobnim napredovanjem odgojitelja.</i>	136	4,57	1	5	0,71
<i>Dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi roditeljima priliku da realije procjenjuju djetetov razvojni potencijal u odnosu na djecu bez</i>	136	4,28	1	5	0,87

<i>teškoća.</i>					
<i>Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o prihvaćanju djece urednog razvoja.</i>	136	3,92	1	5	1,07
<i>Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima.</i>	136	4,79	3	5	0,48
<i>Pripremljenost ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama je zadovoljavajuća.</i>	136	3	1	5	1,21
<i>Razgovaram sa svojim djetetom o djeci s teškoćama u razvoju.</i>	136	4	1	5	1,04
<i>Važno je cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama kako bi pomogli djetetu s teškoćama.</i>	136	4,77	1	5	0,48
<i>Moje dijete je dobro prihvaćeno u skupini.</i>	136	4,70	1	5	0,68
<i>Boravak mog djeteta u skupini s djetetom s teškoćama utjecati će na dobrobit mog djeteta.</i>	136	3,77	1	5	1,46
<i>Moje dijete će imati koristi od boravka u istoj odgojnoj skupini u koju je integrirano dijete s teškoćama.</i>	136	4,34	1	5	0,84
<i>Uključenost djeteta s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pridonosi razvoju učenja o različitostima kod ostale djece.</i>	136	4,75	3	5	0,44

N – broj ispitanika, M – aritmetička sredina, Min – minimalna vrijednost, Max – maksimalna vrijednost, SD – standardna devijacija

S obzirom na prikaz rezultata u *Tablici 8*, može se zaključiti kako roditelji djece urednog razvoja misle da je inkluzija djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu važna. Na skali procjene najveći rezultat je zauzela tvrdnja koje navodi da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima (M=4,79). Također, najveći rezultat imaju i tvrdnje kojima se naglašava da je važno cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama kako bi pomogli djetetu s teškoćama (M=4,77) te da integriranost djeteta s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje omogućuje učenje o različitostima kod ostale djece (M=4,75). Najniže vrijednosti zauzele su tvrdnje koje navode da je pripremljenost ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama zadovoljavajuća (M=3) kao i da boravak djeteta urednog razvoja u skupini s djetetom s teškoćama utječe na dobrobit djeteta urednog razvoja (M=3,77). Također, najniži rezultat je postigla i tvrdnja da dijete s teškoćama dobiva jednake šanse za razvoj i napredovanje kao i djeca urednog razvoja (M=3,81). Najveća raspršenost rezultata je postignuta kod tvrdnji da boravak djeteta urednog razvoja u skupini s djetetom s teškoćama utječe na dobrobit djeteta urednog razvoja

(SD=1,46) kao i da dijete s teškoćama dobiva iste mogućnosti za razvoj i napredovanje kao i ostala djeca, odnosno djeca urednog razvoja (SD=1,36). Takva raspršenost je zbog različitih odgovora roditelja koji idu od *ne slažem se* do *potpuno se slažem*, odnosno velik je broj roditelja koji su odgovorili na tvrdnje koristeći svih 5 čestica skale procjene. Najmanja raspršenost rezultata je dobivena kod tvrdnji da integritetnost djeteta s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje omogućuje učenje o različitostima kod ostale djece (SD=0,44), da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima (SD=0,48) te je važno cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama kako bi pomogli djetetu s teškoćama (SD=0,48).

S obzirom na minimalne i maksimalne vrijednosti dobivenih rezultata može se pretpostaviti kako ne dijele svi roditelji isto mišljenje o važnosti inkluzije u redovitoj odgojnoj skupini što se može povezati s nerazumijevanjem pojma inkluzije. Hipoteze *Roditelji djece urednog razvoja mišljenja su da djeca s teškoćama imaju potpuno pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju* te *Roditelji djece urednog razvoja mišljenja su da inkluzivan odgoj i obrazovanje ima pozitivne učinke na djecu bez teškoća u razvoju* su se potvrdile, što je prikazano u *Tablicama 9, 10, 11 i 12*. Najveći broj ispitanika se u potpunosti slaže ili samo slaže s navedenim tvrdnjama, što znači da roditelji djece urednog razvoja smatraju da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pozitivno utječe na njihov razvoj, ali utječe i na razvoj pozitivnih stavova kod djece urednog razvoja.

Tablica 9. Distribucija rezultata s obzirom mišljenje roditelja da djeca s teškoćama imaju pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju

<i>Djeca s teškoćama imaju pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	0	1	7	23	105
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	0,7%	5,1%	16,9%	77,3%

Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=135) smatraju da djeca s teškoćama imaju pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju. Inkluzija djece s teškoćama u redoviti sustav odgoja i obrazovanja znači jednako pravo na odgoj i

obrazovanje, bez obzira na različitosti među djecom, a također podrazumijeva i zajednički boravak, igru, razvijanje, međusobno razumijevanje i poštivanje.

Tablica 10. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da će njihovo dijete imati koristi od boravka u istoj odgojnoj skupini u koju je integrirano dijete s teškoćama

<i>Moje dijete će imati koristi od boravka u istoj odgojnoj skupini u koju je integrirano dijete s teškoćama.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	2	21	36	76
Postotak ispitanika/ca (%)	0,7%	1,5%	15,6%	26,7%	55,5%

Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=133) smatraju da će njihovo dijete imati koristi od boravka u istoj odgojnoj skupini u koju je uključeno dijete s teškoćama u razvoju, dok se troje roditelja ne slaže s tom tvrdnjom. Inkluzija djece s teškoćama u redovite odgojne skupine pozitivno utječe na cijelu skupinu jer se razvija empatija, tolerancija i socijalni odnosi.

Tablica 11. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da će boravak njihovog djeteta u skupini s djetetom s teškoćama utjecati na dobrobit njihovog djeteta

<i>Boravak mog djeteta u skupini s djetetom s teškoćama utjecati će na dobrobit mog djeteta.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	23	3	17	31	62
Postotak ispitanika/ca (%)	16,9%	2,2%	12,5%	22,8%	45,6%

Najveći broj roditelja djece urednog razvoja (N=110) se slaže da će boravak njihovog djeteta u odgojnoj skupini s djetetom s teškoćama u razvoju utjecati na dobrobit njihovog djeteta. S tom tvrdnjom se ne slaže 26 roditelja. Djeca uče jedni od drugih, a prihvaćanjem različitosti razvija se socijalni odnos kod sve djece, razvija se osjetljivost, poštovanje i uzajamno pomaganje.

Tablica 12. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da inkluzija djece s teškoćama u razvoju ima pozitivan utjecaj na svu djecu u odgojnoj skupini

<i>Inkluzija djece s teškoćama u razvoju ima pozitivan utjecaj na svu djecu u odgojnoj skupini.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	1	10	27	93
Postotak ispitanika/ca (%)	0,7%	0,7%	7,5%	20,4%	70,7%

Ukupno 134 roditelja djece urednog razvoja se slaže da inkluzija djece s teškoćama u razvoju pozitivno utječe na cijelu odgojnu skupinu. S obzirom da se roditelji *djece urednog razvoja slažu da inkluzivan odgoj i obrazovanje ima pozitivne učinke na djecu bez teškoća u razvoju*, samim time su i potvrdili uključivanje djece s teškoćama pomaže djeci urednog razvoja da budu empatična, tolerantna, da razviju socijalne vještine i nauče prihvaćati različitosti. Djeca koja su u grupi s djetetom s teškoćama postaju svjesna i poštuju različitosti, što pozitivno utječe na njihovu socijalnu kompetenciju. Također, oni razvijaju empatiju, razumiju i prihvaćaju različite teškoće. Istodobno, izgrađuju samopouzdanje, osjećaj ponosa i osjećaj odgovornosti zbog međusobne pomoći. Zato je važno da svi u grupi budu upoznati s teškoćama kako bi pomogli djetetu s teškoćama u razvoju. S navedenom tvrdnjom se slažu svi ispitanici/ce koji imaju djecu urednog razvoja, a rezultati su prikazani u *Tablici 17*.

Tablica 13. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi razvoju empatije kod djece urednog razvoja

<i>Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
--	---------------------	------------------------------	---------------------------	------------------	-------------------------------

<i>pridonosi razvoju empatije kod djece urednog razvoja.</i>					
Broj ispitanika/ca (N)	3	0	6	15	112
Postotak ispitanika/ca (%)	2,2%	0%	4,4%	11%	82,4%

Najveći broj roditelja djece urednog razvoja (N=112) se u potpunosti slaže da uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu omogućuje razvoj empatije kod djece urednog razvoja, 15 roditelja se slaže s navedenom tvrdnjom, a 6 se uglavnom slaže. Može se pretpostaviti da se na ovaj način kod djece urednog razvoja razvija model ponašanja kojima se prihvaćaju sva djeca u svakodnevnoj komunikaciji, druženju i igri, bez obzira na teškoću koju imaju.

Tablica 14. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi razvoju tolerancije kod djece urednog razvoja

<i>Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju tolerancije kod djece urednog razvoja.</i>					
	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	0	8	17	110
Postotak ispitanika/ca (%)	0,7%	0%	5,9%	12,6%	80,8%

Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=135) smatraju da uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu omogućuje razvoj tolerancije kod djece urednog razvoja. S tolerancijom se ne rađamo, tolerancija se uči, a upravo su roditelji, a potom i odgojno-obrazovni radnici zaduženi za razvoj tolerancije. Zajedničkom suradnjom roditelja i odgojitelja u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje moguće je izgraditi stavove i najljepše vrijednosti u društvu kojima se promiče i njeguje ljubav, poštovanje, solidarnost i jednakost djece urednog razvoja prema djeci s teškoćama u razvoju.

Tablica 15. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi razvoju socijalnih vještina kod djece urednog razvoja

<i>Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju socijalnih vještina kod djece urednog razvoja.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	0	10	21	104
Postotak ispitanika/ca (%)	0,7%	0%	7,3%	15,4%	76,6%

Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=135) smatraju da uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu omogućuje razvoj socijalnih vještina kod djece urednog razvoja. Socijalne vještine se uče od rođenja pa samim time roditelji trebaju pružiti ispravan i poželjan obrazac ponašanja jer dijete uči spontano i imitacijom odraslih osoba. Prihvatanjem različitosti, druženjem i komunikacijom s djecom s teškoćama, kod djece urednog razvoja razvija se pomaganje, privrženost, strpljenje, suradnja, dijeljenje, ali i ostale vještine kojima se poboljšava uspješnost inkluzivnog odgoja i obrazovanja.

Tablica 16. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u redovitu ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pridonosi razvoju učenja o različitostima kod djece urednog razvoja

<i>Uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u redovitu ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pridonosi razvoju učenja o različitostima kod</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>

<i>djece urednog razvoja.</i>					
Broj ispitanika/ca (N)	0	0	1	31	104
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	0%	0,7%	22,7%	76,6%

Svi roditelji djece urednog razvoja se slažu da uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u redovitu ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pridonosi razvoju učenja o različitostima kod djece urednog razvoja. Odgojna skupina uključuje djecu različitih potreba i mogućnosti pa samim time i teškoća. Svakodnevnom međusobnom interakcijom djeca uče jedni o drugima, o sebi samima i različitostima među njima, što je najbolji način za usvajanje i razvoj pozitivnih stavova o različitostima.

Tablica 17. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o važnosti upoznavanju cijele odgojne skupine s teškoćama u razvoju s ciljem pružanja pomoći djetetu s teškoćama u razvoju

<i>Važno je cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama u razvoju kako bi pomogli djetetu s teškoćama u razvoju.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	0	0	1	31	104
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	0%	0,7%	22,7%	76,6%

Svi roditelji djece urednog razvoja se slažu da je važno cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama u razvoju kako bi pomogli djetetu s teškoćama u razvoju. Dijete u svakom trenutku ima pravo pitati zašto je netko drugačiji o njega samog, zašto netko može ili ne može nešto napraviti, ili bilo koje pitanje vezano uz različitost. Na sva pitanja treba dobiti odgovor kako bi naučio kako pomoći djetetu s teškoćom.

Tablica 18. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da dijete s teškoćama u razvoju dobiva iste mogućnosti za razvoj i napredovanje kao djeca urednog razvoja

<i>Dijete s teškoćama dobiva iste mogućnosti za razvoj i napredovanje kao djeca urednog razvoja.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	13	13	24	22	64
Postotak ispitanika/ca (%)	9,7%	9,7%	17,6%	16,1%	46,9%

Ukupno 110 roditelja djece urednog razvoja se slaže da dijete s teškoćama dobiva jednake šanse za rast i razvoj kao djeca urednog razvoja. Međutim, 26 roditelja ne dijeli isto mišljenje. Može se pretpostaviti da roditelji pozitivnijeg stava imaju mišljenje da dijete s teškoćama kroz igru s djecom urednog razvoja ima jednake mogućnosti za osobni razvoj, ali i razvoj svojih potencijala, što uvelike utječe na razvoj njihovog samopouzdanja.

Tablica 19. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu pridonosi roditeljima priliku da realije procjenjuju djetetov razvojni potencijal u odnosu na djecu urednog razvoja

<i>Dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi roditeljima priliku da realije procjenjuju djetetov razvojni potencijal u odnosu na djecu urednog razvoja.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	2	1	23	40	69
Postotak ispitanika/ca (%)	1,4%	0,7%	17%	29,6%	51,3%

Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=133) smatraju da je prisutstvo djeteta s teškoćama dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu prilika za roditelje da procijene koliki je potencijal razvoja njihovog djeteta u usporedbi s djecom urednog razvoja. Roditelji trebaju postaviti realnu dijagnozu vezanu za svoje dijete, odnosno ne smiju postavljati nerealna očekivanja za svoje dijete. Svako dijete je individua samo za tebe i nije nužno da mora biti izvrsno u svakoj aktivnosti. Kroz različite aktivnosti dijete se razvija i pronalazi svoj talent. Dijete s teškoćama u razvoju je također uspješno u određenim područjima, baš kao i djeca urednog razvoja i nije poželjno da se dijete uspoređuje s drugim djetetom.

Tablica 20. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima

<i>Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	0	0	5	18	113
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	0%	3,6%	13,2%	83,2%

Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima, što su potvrdili svi ispitanici/ce, odnosno roditelji djece urednog razvoja. Timski pristup u planiranju i realizaciji kurikula znači zajedničku suradnju svih djelatnika ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ali i roditelja, kako bi pomogli djeci s teškoćama u razvoju. Svi oni surađuju u svrhu zadovoljenja potreba svakog djeteta i poboljšali kvalitetu podrške koju pružaju.

Tablica 21. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o prihvaćanju djece urednog razvoja

<i>Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o prihvaćanju djece urednog razvoja.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	5	7	33	39	52
Postotak ispitanika/ca (%)	3,7%	5,1%	24,3%	28,7%	38,2%

Najveći broj roditelja djece urednog razvoja (N=124) se slaže da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o prihvaćanju djece urednog razvoja, a 12 roditelja se ne slaže s tom tvrdnjom. Ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je mjesto koje daje mogućnost svoj djeci da se razvijaju u individue koje se međusobno poštuju, ali i uvažavaju različitosti. Ako djeca urednog razvoja ne prihvaćaju djecu s teškoćama, ono se osjeća socijalno izolirano i ne postoji mogućnost uspješnog provođenja inkluzije. Socijalni odnosi su temelj za razvoj i socijalizaciju djeteta.

Tablica 22. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o pripremljenosti ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama u razvoju

<i>Pripremljenost ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama u razvoju je zadovoljavajuća.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	18	26	50	22	20
Postotak ispitanika/ca (%)	13,2%	19,1%	36,9%	16,1%	14,7%

U posljednjih nekoliko godina povećala se kvaliteta života djece s teškoćama u razvoju u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, pa se tako roditelji djece urednog razvoja slažu da je pripremljenost ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama zadovoljavajuća (N=92). Međutim, velik je broj roditelja djece

urednog razvoja (N=44) koji se ne slažu s tom tvrdnjom. Svaka ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje mora biti mjesto gdje će djeca imati poticajno društveno i fizičko okruženje kako bi se mogli razvijati na sveobuhvatan način. Tamo će svako dijete moći pratiti svoje interese i zadovoljiti svoje potrebe. Upravo su to temelji pripremljenosti za inkluziju, odnosno potrebno je osigurati adekvatna didaktička pomagala i materijale koji će omogućiti cjelovit razvoj djeteta s teškoćama.

Tablica 23. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu jača potrebu za dodatnim upoznavanjem određene teškoće i sveukupnim stručnim i osobnim napredovanjem odgojitelja

<i>Dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu jača potrebu za dodatnim upoznavanjem određene teškoće i sveukupnim stručnim i osobnim napredovanjem odgojitelja.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	0	12	30	93
Postotak ispitanika/ca (%)	0,7%	0%	8,9%	22,2%	68,2%

Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=135) se slažu da dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu jača potrebu za dodatnim upoznavanjem određene teškoće i sveukupnim stručnim i osobnim napredovanjem odgojitelja. Stručnim usavršavanjem odgojitelja i stručnog tima podiže se kvaliteta odgojno-obrazovnog rada s djecom s teškoćama u svrhu cjelokupnog razvoja djeteta. Svi koji su uključeni u odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju su važan čimbenik uspješne inkluzije i potrebno je pratiti trendove i inovativne metode u radu s djecom s teškoćama koji će omogućiti da dijete bude sretno i zadovoljno u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ali i kod kuće.

Tablica 24. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da razgovaraju sa svojim djetetom o djeci s teškoćama u razvoju

<i>Razgovaram sa svojim djetetom o djeci s teškoćama u razvoju.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	2	11	29	37	57
Postotak ispitanika/ca (%)	1,5%	8,1%	21,3%	27,2%	41,9%

Najveći broj roditelja urednog razvoja (N=123) razgovara sa svojim djetetom o teškoćama u razvoju, a 13 roditelja ne razgovara. Dijete uči od najranijih dana, a s obzirom da je obitelj primarni čimbenik socijalizacije, djecu treba učiti da postoje različitosti i da se one trebaju poštovati.

Tablica 25. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da je njihovo dijete dobro prihvaćeno u odgojnoj skupini

<i>Moje dijete je dobro prihvaćeno u skupini.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	2	5	20	108
Postotak ispitanika/ca (%)	0,7%	1,5%	3,7%	14,8%	79,3%

Svako dijete mora biti sretno u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a ta sreća proizlazi iz prihvaćenosti od strane cijele odgojne skupine. Gotovo svi roditelji djece urednog razvoja (N=133) smatraju da je njihovo dijete dobro prihvaćeno u odgojnoj skupini. Iako je samo troje roditelja koji smatraju da njihovo dijete nije dobro prihvaćeno, svakako treba pronaći koji je razlog takvog mišljenja i što je poduzeto kako bi dijete bilo zadovoljno. Ako je dijete prihvaćeno, ono se osjeća sigurno, voljeno, uspješno i hrabro. Ima snage uspješno koračati kroz različite aktivnosti na putu njegova razvoja i odrastanja.

8.3. Mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu

Tablica 26. Deskriptivna analiza mišljenja roditelja djece s teškoćama u razvoju o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu

Važnost inkluzije djece s teškoćama u razvoju u	N	M	Min	Max	SD
--	----------	----------	------------	------------	-----------

redovitu odgojnu skupinu:					
Moje dijete voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.	44	4,39	1	5	1,02
Moje dijete dolazi sretno iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.	44	4,30	1	5	1,18
Smatram da mogu pomoći svom djetetu u nošenju s teškoćama.	44	4,46	3	5	0,63
Educiram se o teškoćama svog djeteta.	44	4,83	3	5	0,43
Zadovoljan/a sam uključenosti u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje svog djeteta.	44	3,86	1	5	1,30
Zadovoljan/a sam suradnjom s odgojiteljima/cama odgojne skupine u koju je uključeno moje dijete.	44	3,77	1	5	1,39
Svjestan/a sam važnosti suradnje odgojitelja i roditelja u inkluziji djece s teškoćama.	44	4,60	1	5	0,95
Zadovoljan/a sam suradnjom sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa moje dijete.	44	3,44	1	5	1,50
Moje dijete napreduje zahvaljujući mojoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje.	44	4,62	1	5	0,81
Uključenost u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje smatram lijepim iskustvom.	44	4,51	1	5	0,93
Zadovoljan/a sam didaktičkim materijalima i pomagalicama koji se pružaju mom djetetu u svrhu razvoja s obzirom na teškoću koju ima.	44	3,58	1	5	1,34
Smatram da bi mom djetetu bilo bolje u odgojnoj skupini u kojoj se nalaze samo djeca s teškoćama u razvoju.	44	1,52	1	5	1,08
Moje dijete će imati koristi od integracije u skupini s djecom urednog razvoja.	44	4,71	2	5	0,63
Moje dijete nije socijalno izolirano u redovitoj odgojnoj skupini.	44	4,12	1	5	1,05

N – broj ispitanika, M – aritmetička sredina, Min – minimalna vrijednost, Max – maksimalna vrijednost, SD – standardna devijacija

S obzirom na prikaz rezultata u *Tablici 20*, može se zaključiti kako roditelji djece s teškoćama u razvoju smatraju kako je inkluzija djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu važna. Na skali procjene najveći rezultat je zauzela tvrdnja koja navodi da se roditelji educiraju o teškoćama svog djeteta (M=4,83). Također, najveći rezultat imaju i tvrdnje gdje roditelji smatraju da će njihovo dijete imati dobrobiti od inkluzije u skupini s djecom urednog

razvoja ($M=4,71$) kao i da njihovo dijete napreduje zahvaljujući njihovoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje ($M=4,62$). Najniže vrijednosti zauzele su tvrdnje koje navode da roditelji smatraju da bi njihovom djetetu bilo bolje u odgojnoj skupini u kojoj se nalaze samo djeca s teškoćama u razvoju. ($M=1,52$) kao i da su zadovoljni suradnjom sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa njihovo dijete ($M=3,44$). Također, najniži rezultat je postigla i tvrdnja da su roditelji zadovoljni didaktičkim materijalima i pomagalicama koji se koriste u radu s djecom s obzirom na teškoću koju dijete ima ($M=3,58$). Najveća raspršenost rezultata je postignuta kod tvrdnji da su roditelji zadovoljni suradnjom sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa njihovo dijete ($SD=1,50$) kao i suradnjom s odgojiteljima/cama odgojne skupine u koju je uključeno njihovo dijete ($SD=1,39$). Najmanja raspršenost rezultata je dobivena kod tvrdnji da se roditelji educiraju o teškoćama koju ima njihovo dijete ($SD=0,63$), kao i da smatraju da mogu pomoći svom djetetu u nošenju s teškoćama ($SD=0,63$) te da će njihovo dijete imati dobrobiti od inkluzije u skupini s djecom urednog razvoja ($SD=0,63$). S obzirom na raspršenost minimalnih vrijednosti rezultata može se zaključiti kako roditelji nisu u potpunosti zadovoljni inkluzijom te bi svakako trebalo ispitati razloge takvog njihovog mišljenja.

Roditelji su svjesni važnosti suradnje odgojitelja i roditelja u inkluziji djece s teškoćama, što se i potvrdilo u istraživanju, a rezultati su prikazani u *Tablici 27*.

Tablica 27. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o svjesnosti suradnje roditelja i odgojitelja u inkluziji djece s teškoćama

<i>Svjestan/a sam važnosti suradnje odgojitelja i roditelja u inkluziji djece s teškoćama.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	2	0	2	5	35
Postotak ispitanika/ca (%)	4,7%	0%	4,7%	11,6%	79%

Ukupno 42 (95,3%) roditelja djece s teškoćama u razvoju je svjesno važnosti suradnje roditelja i odgojitelja u inkluziji djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Može se pretpostaviti kako je suradnja usmjerena na dobrobit djeteta i dijete je u centru suradnje. Međusobno kontinuirano

komuniciranje u potpunosti utječe na optimalan razvoj djeteta te se uspješno rješavaju problemi na tom putu razvoja.

Hipoteze *Roditelji djece s teškoćama u razvoju su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje; Roditelji djece s teškoćama u razvoju su zadovoljni uključenošću u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje; Roditelji djece s teškoćama u razvoju redovito surađuju s odgojiteljima u području inkluzije; Roditelji djece s teškoćama u razvoju mišljenja su da njihova djeca trebaju biti integrirana u skupini s djecom urednog razvoja* su se potvrdile, što je prikazano u sljedećim tablicama.

Tablica 28. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o zadovoljstvu uključenosti u redovitu skupinu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje njihovog djeteta s teškoćama u razvoju

<i>Zadovoljan/a sam uključenošću u redovitu ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje svog djeteta.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	3	5	6	10	20
Postotak ispitanika/ca (%)	6,8%	11,3%	13,6%	22,7%	45,6%

Rezultati istraživanja su pokazali da je većina roditelja djece s teškoćama (N=36) zadovoljna uključenošću njihove djece u redovitu ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Međutim, dio roditelja (N=8) nije zadovoljno što znači da bi trebalo ispitati razloge njihovog nezadovoljstva. Može se pretpostaviti da se u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u kojima su roditelji zadovoljni uspješno provodi inkluzija, što znači da su zadovoljene individualne potrebe djece s teškoćama.

Tablica 29. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o zadovoljstvu suradnje s odgojiteljima/cama odgojne skupine u koju je uključeno njihovo dijete s teškoćama

<i>Zadovoljan/a sam suradnjom s odgojiteljima/cama</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
--	---------------------	------------------------------	---------------------------	------------------	-------------------------------

<i>odgojne skupine u koju je uključeno moje dijete.</i>					
Broj ispitanika/ca (N)	5	4	6	10	19
Postotak ispitanika/ca (%)	11,5%	9%	13,6%	22,7%	43,2%

Najveći broj roditelja djece s teškoćama (N=35) je zadovoljno suradnjom s odgojiteljima/cama odgojne skupine u koju je uključeno njihovo dijete, dok njih 9 nije zadovoljno. Kvalitetna inkluzija ostvaruje se učinkovitom komunikacijom između roditelja i odgojitelja, pa se može pretpostaviti da je razlog nezadovoljstva izostanak komunikacije i nedovoljan prijenos informacija u vidu pružanja pomoći i podrške. Odgojitelji, ali i roditelji, trebaju komunicirati s razumijevanjem kako bi obje strane dobile odgovore na pitanja koja im predstavljaju prepreku u pružanju pomoći djetetu s teškoćama.

Tablica 30. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o zadovoljstvu suradnje sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa njihovo dijete s teškoćama

<i>Zadovoljan/a sam suradnjom sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa moje dijete.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	7	6	6	9	16
Postotak ispitanika/ca (%)	15,9%	13,6%	13,6%	20,4%	36,5%

Stručni tim ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje čine najčešće pedagozi, psiholozi, logopedi i edukatori rehabilitatori. Međutim, nemaju sve ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje sve navedene stručnjake koji bi pomogli djeci s teškoćama u razvoju. Rezultati istraživanja su pokazali da su roditelji djece s teškoćama uglavnom zadovoljni (N=31) suradnjom sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa njihovo dijete s teškoćama, a 13 roditelja djece s teškoćama nije

zadovoljno suradnjom. Iako su se proširili kapaciteti ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje proširili pa je zbog tog i došlo do zapošljavanja i educiranja stručnih suradnika i odgojitelja o samoj inkluziji i teškoćama u razvoju, vidljivo je kako ipak postoji nezadovoljstvo kod roditelja njihovom suradnjom sa ustanovom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pa se može pretpostaviti da je izostala podrška stručnog tima, iako je to subjektivno mišljenje svakog roditelja koje bi trebalo svakako dublje istražiti.

Svako dijete se mora osjećati ugodno u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i njegove potrebe moraju biti zadovoljene. Ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je mjesto aktivnog učenja djeteta, istraživanja, kreativnosti, stvaranja, razvoja kvalitetnih međusobnih odnosa, odnosno ono je mjesto cjelovitog razvoja djeteta za svu djecu. Ono što je najvažnije je saznanje da je dijete sretno, da voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i iz njega, a to potkrepljuju rezultati u *Tablicama 31 i 32*.

Tablica 31. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da njihovo dijete voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

<i>Moje dijete voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	2	1	2	11	28
Postotak ispitanika/ca (%)	4,5%	2,2%	4,5%	25%	63,8%

Ukupno 41 roditelj smatra da njihovo dijete s teškoćama u razvoju voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a njih troje nema takvo mišljenje. Bez obzira što je veći broj roditelja koje imaju sretno dijete u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, svakako treba raditi na tome da je svako dijete sretno u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, bez obzira na teškoću koju ima ili nema. Svakom djetetu je nužno pružiti dovoljno pažnje kako bi na putu svog odrastanja stvarao pozitivnu sliku o sebi. Međutim, ako mu se ne pruži prilika da bude dobar u aktivnostima koje su njemu prilagođene ili je neprihvaćen od strane vršnjaka, dolazi do manjka samopouzdanja i dijete je nesretno i ne voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

Tablica 32. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da njihovo dijete sretno dolazi iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

<i>Moje dijete dolazi sretno iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	3	1	4	7	29
Postotak ispitanika/ca (%)	6,8%	2,2%	9%	15,9%	66,1%

Rezultati istraživanja su pokazali da 41 roditelj djece s teškoćama smatra da njihovo dijete dolazi sretno iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a njih troje se ne slaže s tom tvrdnjom. Dijete s teškoćama u razvoju uči od svojih vršnjaka, odnosno od djece urednog razvoja. Vlastite potencijale ostvaruje kroz svakodnevnu interakciju, igru, društvene odnose i uloge koje mu pomažu da razvije pozitivnu sliku o sebi. Ako se dijete osjeti izolirano, dolazi do manjka samopouzdanja i ono je nesretno. U ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje ide nesretno i iz njega dolazi nesretan, a samim time mu i boravak tamo predstavlja velik napor.

Tablica 33. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da njihovo dijete nije socijalno izolirano u odgojnoj skupini koju pohađa

<i>Moje dijete nije socijalno izolirano u redovitoj odgojnoj skupini.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	2	7	15	19
Postotak ispitanika/ca (%)	2,2%	4,5%	15,9%	34%	43,4%

Ukupno 41 roditelj djece s teškoćama smatra da njihovo dijete nije socijalno izolirano u redovitoj odgojnoj skupini koju pohađa, a njih troje smatra da je socijalno izolirano. Može se pretpostaviti da se djeca s teškoćama osjećaju ugodno i prihvaćeno u odgojnoj skupini koju

pohađaju, osjećaju se sigurno te kroz individualiziran pristup imaju mogućnost za cjelokupan rast i razvoj.

Tablica 34. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da je njihovoj djeci s teškoćama bolje u odgojnoj skupini u kojoj se nalaze samo djeca s teškoćama

<i>Smatram da bi mom djetetu bilo bolje u odgojnoj skupini u kojoj se nalaze samo djeca s teškoćama u razvoju.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	34	3	4	1	2
Postotak ispitanika/ca (%)	77,5%	6,8%	9%	2,2%	4,5%

Nadalje, 41 roditelj djece s teškoćama smatra da njihovom djetetu ne bi bilo bolje u odgojnoj skupini koja se sastoji samo od djece s razvojnim teškoćama, dok njih troje smatra suprotno. Inkluzija djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pruža šansu svoj djeci da se zajedno igraju i uče zajedno te kroz svakodnevno druženje razvijaju međusobno poštovanje.

Tablica 35. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da njihovo dijete s teškoćama u razvoju ima dobit od uključenosti u skupini s djecom urednog razvoja

<i>Moje dijete će imati koristi od integracije u skupini s djecom urednog razvoja.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	0	1	1	7	35
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	2,2%	2,2%	15,9%	79,7%

Gotovo svi roditelji djece s teškoćama (N=43) se slaže da njihovo dijete ima koristi od integracije u skupini s djecom urednog razvoja, dok samo jedan roditelj to ne smatra.

Inkluzija djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje omogućuje da se djecu urednog razvoja određenim aktivnostima upoznaje s različitim teškoćama, a samim time i da se izgrađuje empatija i tolerancija. Tako se jačaju socioemocionalne vještine i stvara se pozitivna slika o sebi.

Iako se u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje nalaze stručnjaci koji su educirani za rad s djecom s teškoćama u razvoju, to ne znači da se roditelji ne trebaju educirati o teškoći koju njihovo dijete ima. Zapravo je ta edukacija jako važna jer se ona najčešće prepoznaje prije polaska djeteta u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i nužno je da roditelji znaju na koji način pomoći djetetu, kako mu pružiti podršku i kako učiti s njim. Tako se najveći broj roditelja djece s teškoćama u razvoju educira o teškoći koju ima njihovo dijete, što je prikazano u *Tablici 36*, a samim time i smatraju da mogu pomoći djetetu da se nosi s teškoćom koju ima (*Tablica 37*).

Tablica 36. Distribucija rezultata s obzirom na broj roditelja koji se educiraju o teškoći u razvoju koju ima njihovo dijete

<i>Educiram se o teškoćama svog djeteta.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	0	0	1	5	38
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	0%	0,7%	11,3%	88%

Svi roditelji djece s teškoćama se educiraju o teškoćama svog djeteta. Edukacija roditelja o teškoćama u razvoju njihovog djeteta započinje odmah od rođenja ili odmah nakon saznanja za određenu teškoću kako bi bili upućeni i kako bi mogli pružiti pravilnu njegu i skrb svom djetetu. Na taj način podiže se kvaliteta života roditelja i djece.

Tablica 37. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da mogu pomoći vlastitom djetetu da se nosi s teškoćom u razvoju

<i>Smatram da mogu pomoći svom djetetu u nošenju s teškoćama.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	0	0	3	17	24
Postotak ispitanika/ca (%)	0%	0%	6,8%	38,6%	54,6%

Svi roditelji djece s teškoćama u razvoju su mišljenja da mogu pomoći vlastitom djetetu da se nosi s teškoćama u razvoju. S obzirom da su prethodno odgovorili da se educiraju o teškoćama svoj djeteta, može se pretpostaviti kako sama edukacija ima pozitivan učinak na roditelje i dijete. Učenjem o teškoći koju dijete ima, roditelj pronalazi rješenja kako pomoći djetetu da razvija i uspješno snalazi u različitim situacijama.

Tablica 38. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama da njihovo dijete napreduje zahvaljujući njihovoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje

<i>Moje dijete napreduje zahvaljujući mojoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	0	3	6	34
Postotak ispitanika/ca (%)	2,2%	0%	6,8%	14%	77%

Gotovo svi roditelji (N=43) smatraju da njihovo dijete napreduje zahvaljujući njihovoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje. Može se pretpostaviti kako su roditelji većinom ostvarili dobru suradnju s odgojiteljima/cama i stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje te uspješno komuniciraju kako pomoći djetetu s teškoćama na putu njegova odrastanja.

Tablica 39. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama da uključenost u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje smatraju lijepim iskustvom

<i>Uključenost u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje smatram lijepim iskustvom.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	1	1	4	6	32
Postotak ispitanika/ca (%)	2,2%	2,2%	9,1%	14%	72,5%

Najveći broj roditelja djece s teškoćama (N=42) uključenost u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje smatraju lijepim iskustvom, a dva roditelja ne smatra. Može se pretpostaviti kako su roditelji zadovoljni uključenosti u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, pružanjem podrške, informiranjem, ali i organizacijom rada i aktivnosti s njihovom djecom. Cjelokupno zadovoljstvo je rezultat zadovoljstva njihovog djeteta jer je ono sretno i zadovoljno u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a to je najvažnije u sustavu odgoja i obrazovanja.

Vrlo važno je da roditelji budu zadovoljni uključenosti u sustav odgoja i obrazovanja djece s teškoćama, kao i da zajedničkom suradnjom sa cijelim stručnim timom spoznaje različite načine podrške i učenja u svrhu cjelovitog razvoja djeteta s teškoćama u razvoju. To znači da svaka odgojno-obrazovna ustanova mora imati određena didaktička sredstva i pomagala koja će pomoći djetetu da se razvija. Tako je najveći broj roditelja djece s teškoćama u razvoju zadovoljno didaktičkim materijalima i pomagalima unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koji njihovom djetetu omogućuju cjelovit rast i razvoj, što je prikazano u *Tablici 40*.

Tablica 40. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama o zadovoljstvu didaktičkim materijalima i sredstvima unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u svrhu cjelovitog razvoja djeteta s teškoćama u razvoju

<i>Zadovoljan/a sam didaktičkim materijalima i pomagalima koji se pružaju mom djetetu u svrhu razvoja s obzirom na teškoću koju ima.</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Uglavnom se ne slažem</i>	<i>Uglavnom se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Broj ispitanika/ca (N)	4	6	6	12	16
Postotak ispitanika/ca (%)	9%	13,6%	13,6%	27,2%	36,6%

Unatoč velikom broju zadovoljnih roditelja s didaktičkim materijalima i pomagalima (N=31), gotovo ¼ roditelja (N=10) nije zadovoljna. Nažalost, u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje često ne postoje materijali i pomagala koja bi odgojiteljima omogućila lakši rad s djecom s teškoćama, a razlozi su mnogobrojni. Tako su oni prepušteni sami sebi, odnosno sami izrađuju materijale koji su dobri poticaji za različite aktivnosti i u skladu s onim što ima na raspolaganju odgojitelj planira aktivnosti.

Rezultati su pokazali da roditelji djece s teškoćama participiraju u inkluziji te su uglavnom zadovoljni, a neki nisu. Odgovori roditelja su bili:

- „Razgovor s odgojiteljicama¹“;
- „Odabirom vremena kada boravi u vrtiću, sudjelovanjem u aktivnostima (dani kruha)“;
- „Dajem informacije, tražim informacije, dajem savjet, primam savjet...“;
- „Isti vrtićku grupu pohađa i moje dijete bez teškoća pa odgojiteljice zaista iscrpno daju izvještaj o svakom danu, a prenosi mi i starije dijete.“;
- „Informacije, savjeti, postignuća.“;
- „Ako su izleti ili posjete muzeju i slično, onda idem i ja“;
- „Pratim boravak, razvitak i ponašanje svog djeteta u suradnji s odgojiteljicama. Imamo individualne razgovore, sastanke, posjete stručnih osoba.“;
- „Suradnja s logopedinjom iz drugog vrtića u koji moje dijete povremeno ide.“;
- „Roditeljski sastanci, komunikacijske radionice i kreativne radionice kao i Dan otvorenih vrata.“;

¹Umjesto pojma odgojitelj, roditelji su navodili naziv „teta“

- „Suradnja, otvorenost, prihvaćenost, iskrenost i odlična komunikacija s *tetom* mog djeteta koju on jako voli i prihvatio ju je jako brzo.“;
- „Savjetovanjima s odgojiteljicama.“;
- „Komunikacija s odgojiteljicama i stručnim suradnicima vrtića.“;
- „U dogovoru s odgojiteljicama pripremamo materijale, tematske slikovnice i dogovaramo se o načinu uključivanja djeteta u aktivnosti.“;
- „Kroz rad sa djetetom međusobno se savjetujemo što je to na čemu se treba više raditi, koji su prioriteti o stanju i napretku djeteta, nekakve dodatne aktivnosti, savjeti u svakodnevnom stanju djeteta, materijali za rad i slično.“;
- „Svakodnevnom komunikacijom.“;
- „Moje dijete ide u redoviti vrtić i voli ići, ali odgojiteljice, niti jedna se ne obrati njoj nego ima asistenticu pa ako ne dođe asistentica onda sam ja s njom u vrtiću.“;
- „Suradnja s odgojiteljima, vježbam sa djetetom po preporukama logopeda.“;
- „Konzultacije s odgojiteljem, stručnim timom.“;
- „Komunikacijom s djetetom i primjerima ponašanja.“;
- „Nisam uključena, vrtić ne surađuje.“;
- „Nisam uključena.“

Na temelju odgovora ispitanika/ca (roditelja djece s teškoćama u razvoju) može se zaključiti kako se participacija roditelja u inkluziji najčešće odvija putem komunikacije i suradnje s odgojiteljima i stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Uz to se ističu i sastanci, različite radionice, ali i posjeti izvan ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje različitim ustanovama. Međutim, neki od roditelja su naglasili i negativnu stranu participacije, a to je nedovoljna angažiranost cjelokupnog tima ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u provedbi same inkluzije i nedostatak komunikacije u vidu povratnih informacija o napredovanju djeteta. S obzirom na neke odgovore roditelja koji su izrazili nezadovoljstvo nedovoljnim angažmanom stručnog tima ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u provedbi inkluzije, postoje različite smjernice, po mišljenju roditelja, kako se inkluzija u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje može unaprijediti/poboljšati. Neki od njihovih odgovora bili su:

- „Na način da se poštuje Državni pedagoški standard... ukoliko su skupine pretrpane smatram da nema kvalitetnog rada ni inkluzije.“;
- „Smatram da sve ovisi o kojoj teškoći se radi. U svakom slučaju je to manje djece u skupini te širi tim koji je u kontaktu s tom skupinom. Također, smatram da djeca koja zbog svojih teškoća trebaju još više drugačiji pristup kao i grupu.“;

- „Manje djece na odgojitelja, svaki vrtić ima stručni tim koji se sastoji od psihologa, logopeda i rehabilitatora.“;
- „Stručno usavršavanje odgojitelja i razgovor s djecom.“;
- „Komunicirati i ukazivati djeci na različitosti među djecom.“;
- „Povećati broj odgojitelja školovanih za rad sa djecom sa posebnim potrebama.“;
- „Ojačati stručni tim kojeg u pojedinim vrtićima čak i nema. Osim toga dodatna edukacija odgojitelja koji rade u takvim skupinama i omogućavanje trećeg odgojitelja ili asistenta.“;
- „Pobrinuti se za uvjete koje su potrebni da bi omogućili djeci s teškoćama u razvoj da koriste cjelodnevan program vrtića.“;
- „Samo sustavnom edukacijom i usavršavanjem odgojitelja, ali i upoznavanjem i edukacijom svih roditelja sa teškoćama na koje nailaze djeca s teškoćama, kao i općenito edukacijom k odgoju djece i njihovom razvojnim mogućnostima, jednako djece bez teškoća i one s teškoćama. I uz to naravno, povećanjem broja odgojitelja po skupini bez obzira radi li se s djetetom s teškoćama, a pogotovo ako je to u pitanju. Samo smanjivanje broja djece u skupini ukoliko je u toj skupini dijete s teškoćama nije nipošto dovoljno za optimalan razvoj i odgoj tog djeteta ili njegovu inkluziju u skupini.“;
- „Što više djece s teškoćama uključiti u redovite skupine. Ja sam na vlastito inzistiranje dobila redovitu skupinu za svoje dijete u spektru, idealno bi bilo manje skupine po jedno do dvoje djece s teškoćama u razvoju.“;
- „Veća uključenost svih dionika, veći broj stručnjaka, više didaktičkih materijala i pomagala, edukacija svih dionika.“;
- „Opremiti vrtiće potrebnom opremom, po mogućnosti urediti senzoričku sobu od koje bi sva djeca imala korist, zaposliti dodatni kadar te educirati postojeće djelatnike. Nažalost živimo u društvu punom predrasuda i umjesto da se od najranije dobi djecu uči prihvaćanju drugačije djece, često ih se uči da su ta djeca nikakva, manje vrijedna, 'defektni' i slično. Potrebno je puno puno edukacije i rada na svim razinama!“;
- „Informiranjem i podizanjem svijesti o važnosti inkluzije.“;
- „Mogla bi se poboljšati kada bi se broj djece u skupinama smanjio, a povećao broj odgojitelja i stručnih suradnika.“;
- „Prilagoditi vrtiće, uključiti asistente, roditelje, stručne suradnike, ne samo na papiru ili mjesečnim obilaskom, nego svakodnevnim radom i tjednim terapijama.“;
- „Komunikacija, edukacija, voljela bih osobno da se više o tome priča i na taj način to nije tabu niti za roditelja djeteta s teškoćama niti za ostale roditelje, a posredno onda

niti za djecu. Ne znam pohađa li neko dijete s teškoćama skupinu mog djeteta (nekada vidim treću odgojiteljicu, ne znam je li pripravnik, asistent ili nešto treće) i to me smeta izostanak komunikacije. Od 2 roditeljska u 3 godine, na niti jednom se nisu spomenule teškoće.“;

- „Na roditeljskom sastanku objasniti drugim roditeljima stanje i potrebe svoga djeteta. Roditelji moraju znati pričati sa svojom djecom i objasniti im kako nismo svi isti, kako svi reagiramo drugačije na različite stvari i u različitim situacijama. Lakše bi bilo i odgojiteljima i roditeljima i djeci. Nove generacije djece su nam hladne krute čak i okrutne.“;
- „Većom suradnjom, boljim uvidom roditelja u rad na dnevnoj razini. Najčešće dobijemo informaciju: bila je dobra.“;
- „Inkluzija u ustanovama je samo mrtvo slovo na papiru i funkcionira samo u teoriji. U praksi se svi žele riješiti vašeg djeteta.“

Na temelju odgovora ispitanika/ca može se zaključiti kako se inkluzija u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje može poboljšati edukacijama odgojitelja i stručnog tima, što je i bio najčešći odgovor. Dalje se navodi i zapošljavanje većeg broja stručnih suradnika koji su educirani za rad s djecom s teškoćama u razvoju, ali i smanjenje broja djece u odgojnim skupinama, odnosno poštivanje Državnog pedagoškog standarda. Roditelji su naglasili manjak komunikacije s odgojiteljima, kao i nedostatak davanja informacija o djetetu od strane istih. Potrebno je educirati i roditelje o teškoćama u razvoju na način da se organiziraju roditeljski sastanci na kojima će biti upoznati o teškoći unutar odgojne skupine koju pohađa njihovo dijete, ali je potrebno organizirati i radionice u kojima će sudjelovati roditelji zajedno sa djecom urednog razvoja i djecom s teškoćama u razvoju.

9. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je saznati u kojoj mjeri su roditelji djece rane i predškolske dobi upoznati s inkluzijom, koliko su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i

obrazovanje te koja je njihova uloga u inkluziji. Sekundarni cilj istraživanja bio je istražiti što roditelji roditelja djece rane i predškolske dobi urednog razvoja misle o inkluziji. Dobiveni rezultati su pokazali da su roditelji djece s teškoćama u razvoju uključeni u inkluziju u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a roditelji djece urednog razvoja uglavnom imaju pozitivna mišljenja o inkluziji u ranom sustavu odgoja i obrazovanja.

Odgovori roditelja djece urednog razvoja odvojeni su od odgovora roditelja djece s teškoćama u razvoju. Na temelju postavljenih hipoteza istraživanja i dobivenih rezultata može se zaključiti kako su se hipoteze istraživanja potvrdile. Roditelji djece urednog razvoja smatraju da djeca s teškoćama imaju potpuno pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom urednog razvoja. Nadalje, roditelji djece urednog razvoja mišljenja su da inkluzivan odgoj i obrazovanje ima pozitivne učinke na djecu urednog razvoja. Roditelji djece s teškoćama u razvoju su uključeni u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i zadovoljni su uključenošću u rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Također, roditelji djece s teškoćama u razvoju redovito komuniciraju s odgojiteljima u području inkluzije te smatraju da njihova djeca trebaju biti integrirana u skupini s djecom urednog razvoja.

Rezultati istraživanja su pokazali da se roditelji djece urednog razvoja slažu da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu omogućuje razvoj empatije, tolerancije, socijalnih vještina i učenje različitosti kod djece urednog razvoja. Također, smatraju da je važno cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama u razvoju kako bi pomogli djetetu s teškoćama u razvoju te smatraju da dijete s teškoćama dobiva jednake šanse za razvoj i napredovanje kao i djeca urednog razvoja u redovitoj odgojnoj skupini. Rezultati su pokazali da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima, iz čega proizlazi nužnost zapošljavanja što većeg broja stručnih suradnika koji su educirani za rad s djecom s teškoćama. Roditelji djece urednog razvoja slažu da je pripremljenost ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama zadovoljavajuća, iako na tom polju postoji potreba za poboljšanjem.

Ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je mjesto potpunog razvoja djeteta i aktivnog učenja pa je važno da je svako dijete u njemu sretno i da se uvažavaju njegove potrebe i mogućnosti. Tako su rezultati istraživanja pokazali kako su roditelji djece s teškoćama u razvoju odgovorili da je njihovo dijete sretno u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, dolazi sretno kući i nije socijalno izolirano. Roditelji djece s teškoćama u razvoju educiraju se o teškoći koju ima njihovo dijete, a samim time smatraju da mogu pomoći svom djetetu da se

nosi s teškoćom koju ima. Nadalje, dobiveni rezultati su pokazali da je najveći broj roditelja djece s teškoćama u razvoju zadovoljno didaktičkim materijalima i pomagalicama unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koji njihovom djetetu omogućuju cjelovit rast i razvoj.

Na temelju odgovora roditelja djece s teškoćama u razvoju može se zaključiti da se participacija roditelja u inkluziji najčešće odvija putem komunikacije i suradnje s odgojiteljima i stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Uz to se ističu i sastanci, različite radionice, ali i posjeti izvan ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje različitim ustanovama. Inkluzija u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje može se poboljšati edukacijama odgojitelja i stručnog tima, većim zapošljavanjem stručnih suradnika koji su educirani za rad s djecom s teškoćama u razvoju, ali i smanjenjem broja djece u odgojnim skupinama.

Pregledom literature utvrđeno je kako postoji jako malo istraživanja na temu uključenosti roditelja u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Vrlo bitno je upoznati i osvijestiti roditelje što zapravo inkluzija predstavlja u sustavu odgoja i obrazovanja koja započinje u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Roditelji su primarni čimbenik socijalizacije kod djece, pa samim time imaju važnu ulogu u izgradnji stavova kod svoje djece. Razvijanje pozitivnih stavova o djeci s teškoćama u razvoju uvelike utječe na provođenje inkluzije u odgojnoj skupini i na cjelokupan razvoj djece s teškoćama u razvoju, ali i djece urednog razvoja.

Inkluzija djeteta s teškoćama u razvoju utječe na obogaćenje iskustva odgojitelja. To znači da odgojitelj treba biti kreativan u pronalaženju novih metoda i strategija kako bi pronašao kvalitetna i učinkovita rješenja kojima će pomoći djetetu s teškoćama. Također, to dovodi i do težnje za dodatnim usavršavanjem i suradnjom s drugim kompetentnim stručnjacima iz područja razvojnih teškoća. Stručni tim je važan sudionik u provođenju inkluzivnog odgoja i obrazovanja jer su usmjereni na individualan rad s djecom s teškoćama, pružaju potporu djeci i roditeljima, savjetuju odgojitelje i roditelje, ali i obavljaju druge poslove koje su u domeni njihovog posla. Da bi uspješno surađivali s roditeljima moraju biti kompetentni u poslu koji obavljaju, moraju imati razvijene komunikacijske i socijalne vještine. Izostanak bilo kojeg čimbenika dovodi do nezadovoljstva suradnjom i osjećaja da dijete s teškoćama ne dobiva kvalitetnu podršku u razvoju.

10. LITERATURA

1. Adilović, M. (2012). Stavovi roditelja o uključivanju učenika s posebnim potrebama u redovne škole. *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, (10), 21- 36.
2. Belan, T. (2015.) *Individualizirani pristup odgojitelja u inkluzivnom vrtiću*[završni rad, Sveučilište u Zagrebu]. <https://core.ac.uk/download/pdf/197894407.pdf>
3. Borovac i suradnici (2021). *Inkluzivno obrazovanje odgojitelja djece rane i predškolske dobi: Priručnik za sveučilišne nastavnike*.
<https://www.unicef.org/croatia/media/9121/file/Inkluzivno%20obrazovanje%20odgojitelja%20djece%20rane%20i%20pred%C5%A1kolske%20dobi%20Priru%C4%8Dnik%20za%20sveu%C4%8Dili%C5%A1ne%20nastavnike.pdf>
4. Bouillet, D. (2011). Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu. *Pedagogijska istraživanja*, 8(2), 323-338. <https://hrcak.srce.hr/file/172470>
5. Bouillet, D. (2019). *Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Česi, M., Ivančić, Đ. (2019). *Izazovi i umijeća učenja i poučavanja*. Ljevak.
7. Daniels, E.R., Stafford, K. (2003). *Kurikulum za inkluziju. Razvojno-primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama*. Korak po korak.
8. Demirović, B. i suradnici (2015). *Inkluzija- izazovi i perspektive*. U: Save the Children (ur.). *Unapređenje obrazovnog sistema u oblasti primjene inkluzivnih principa podučavanja*(str. 79-85). Amos Graf Sarajevo.
9. Igrić, Lj. i suradnici (2015). *Osnove edukacijskog uključivanja*. Školska knjiga.
10. Jurčević-Lozančić, A. (2008). Biti različit – inkluzivni programi ranog odgoja. U: M. Cindrić, V. Domović, M. Matijević (ur.), *Pedagogija i društvo znanja* (str. 137-144). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
11. Karamatić Brčić, M. (2011). Svrha i cilj inkluzivnog obrazovanja. *Acta Iadertina*, 8(1), 39-47. <https://hrcak.srce.hr/file/280119>
12. Kudek Mirošević, J., Tot, D., i Jurčević Lozančić, A. (2020). Osmišljavanje inkluzivnoga odgojno-obrazovnog procesa - Samoprocjena odgojitelja i učitelja. *Novaprisutnost*, XVIII(3), 547-559. <https://hrcak.srce.hr/file/357969>
13. Lero, D., S. (2009). *Assessing Inclusion Quality in Early Learning and Child Care in Canada with the Special Link Child Care Inclusion Practices Profile and Principles Scale*. <http://pdfs.semanticscholar.org>
14. Livazović, G., Alispahić, D., Terović, E. (2015). *Inkluzivni odgoj i obrazovanje – priručnik*. http://www.unicef.org/bih/ba/Prirucnik_web.pdf

15. Loborec, M., Bouillet, D. (2012). Istraživanje procjena odgojitelja o mogućnosti inkluzije djece s ADHD-om u redovni program dječjih vrtića. *Napredak*, 153(1), 21-38. <https://hrcak.srce.hr/file/123306>
16. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Mali Profesor.
17. Malić, N., Srakec, M., Fundelić M. (2021). Partnerstvo s roditeljima – dobrobit za djecu. U M. Kolar Billege (ur.), *Zajedno rastemo – Suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu/Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
18. Mamić, N. (2012). *Procjena kompetencija i edukacijske potrebe odgojitelja u inkluzivnom dječjem vrtiću* [specijalistički rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu].
19. Mavračić-Miković, I. (2019). Stavovi roditelja i odgojitelja o oblicima suradnje i partnerstva u dječjem vrtiću. *Didaskalos*, 3(3), 69-84. <https://hrcak.srce.hr/file/341361>
20. Mijatović, A. (2000). *Leksikon temeljnih pedagoških pojmova*. Edip.
21. Mikas, D., Roudi, B. (2012). Socijalizacija djece s teškoćama u razvoju ustanovama predškolskog odgoja. *Paediatr Croat*, 56 (1), 207-214.
22. Miloš, I., Vrbić, V. (2015). Stavovi odgajatelja prema inkluziji. *Dijete, vrtić, obitelj*, 20(77/78), 60-63. <https://hrcak.srce.hr/file/250763>
23. Miljak, A. (1995). Mjesto i uloga roditelja u (suvremenoj) humanističkoj koncepciji predškolskog odgoja. *Društvena istraživanja*, 18/19 (4-5), 601-612. <https://hrcak.srce.hr/file/51496.html>
24. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
25. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2015). *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
26. Ninković Budimlija, H. (2019). *Stavovi roditelja predškolske djece prema djeci s teškoćama u razvoju* [specijalistički rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. <https://repositorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf%3A701/datastream/PDF/view>

27. Ninković Budimlija, H., Cepanec, M., i Šimleša, S. (2020). Stavovi roditelja predškolske djece prema inkluziji. *Acta Iadertina*, 17(1), 7-32. <https://hrcak.srce.hr/file/356044>
28. Pavičić, F., Ivanković, I. (2021). Stavovi odgojitelja o provedbi inkluzivnoga odgoja i obrazovanja. U M. Kolar Billege (ur.), *Zajedno rastemo – Suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu/ Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
29. Pintarić Mlinar, Lj. (2014) *Priručnik za razvoj inkluzivnih ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Jadranka Stojković.
30. Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola*. Žagaj.
31. Rudelić, A., Pinoza Kukurin, Z., Skočić Mihić, S. (2013). Stručna znanja i materijalni resursi u inkluziji: stanje i perspektive. *Napredak*, 154(1-2), 131-148. <https://hrcak.srce.hr/file/204618>
32. Slunjski, E. i suradnici (2012). *Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
33. Sušan Gregorović, K. (2018). Dobrobiti roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta. *Napredak*, 159(1 - 2), 101-113. <https://hrcak.srce.hr/file/298546>
34. Valjan Vukić, V. (2011). Razvijanje kulture predškolske ustanove zajedničkim djelovanjem roditelja i odgojitelja. *Magistra Iadertina*, 6(1), 83-98. https://www.researchgate.net/publication/320590059_Razvijanje_kulture_predskolske_ustanove_zajednickim_djelovanjem_roditelja_i_odgojitelja
35. Zrilić, S. (2018). Razlikovni kurikulum kao pretpostavka uspješne inkluzije. *Magistra Iadertina*, 13(1), 161-180. <https://hrcak.srce.hr/file/317954>
36. Zuckerman, Z. (2016). *Summa pedagogica: Inkluzivno obrazovanje učenika s razvojnim teškoćama*. Naklada Benedikta.

11. Prilozi

11.1. Popis tablica

Naziv tablice	Broj stranice
Tablica 1. Distribucija rezultata s obzirom na spol ispitanika/ca.....	26
Tablica 2. Distribucija rezultata s obzirom na dob ispitanika/ca.....	26
Tablica 3. Distribucija rezultata s obzirom na stupanj stručne spreme ispitanika/ca.....	26
Tablica 4. Distribucija rezultat s obzirom na radni odnos ispitanika/ca.....	27
Tablica 5. Distribucija rezultata s obzirom na bračni status ispitanika/ca.....	27
Tablica 6. Distribucija rezultata s obzirom na upoznatost roditelja s modelom inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja.....	29
Tablica 7. Distribucija rezultata s obzirom na vrstu teškoće u razvoju prema navodima roditelja.....	29
Tablica 8. Deskriptivna analiza mišljenja roditelja djece urednog razvoja o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu.....	30
Tablica 9. Distribucija rezultata s obzirom mišljenje roditelja da djeca s teškoćama imaju pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju.....	32
Tablica 10. Distribucija rezultata s obzirom mišljenje roditelja da će njihovo dijete imati koristi od boravka u istoj odgojnoj skupini u koju je integrirano dijete s teškoćama.....	33
Tablica 11. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da će boravak njihovog djeteta u skupini s djetetom s teškoćama utjecati na dobrobit njihovog djeteta.....	33
Tablica 12. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da inkluzija djece s teškoćama u razvoju ima pozitivan utjecaj na svu djecu u odgojnoj skupini.....	34
Tablica 13. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi razvoju empatije kod djece urednog razvoja.....	35
Tablica 14. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi razvoju tolerancije kod djece urednog razvoja.....	35
Tablica 15. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi razvoju socijalnih vještina kod djece urednog razvoja.....	36

Tablica 16. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u redovitu ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pridonosi razvoju učenja o različitostima kod djece urednog razvoja.....	36
Tablica 17. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o važnosti upoznavanju cijele odgojne skupine s teškoćama u razvoju s ciljem pružanja pomoći djetetu s teškoćama u razvoju.....	37
Tablica 18. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da dijete s teškoćama u razvoju dobiva iste mogućnosti za razvoj i napredovanje kao djeca urednog razvoja.....	38
Tablica 19. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu pridonosi roditeljima priliku da realije procjenjuju djetetov razvojni potencijal u odnosu na djecu urednog razvoja.....	38
Tablica 20. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima.....	39
Tablica 21. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o prihvaćanju djece urednog razvoja.....	40
Tablica 22. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o pripremljenosti ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama u razvoju.....	40
Tablica 23. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu jača potrebu za dodatnim upoznavanjem određene teškoće i sveukupnim stručnim i osobnim napredovanjem odgojitelja.....	41
Tablica 24. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da razgovaraju sa svojim djetetom o djeci s teškoćama u razvoju.....	42
Tablica 25. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da je njihovo dijete dobro prihvaćeno u odgojnoj skupini.....	42
Tablica 26. Deskriptivna analiza mišljenja roditelja djece s teškoćama u razvoju o važnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovitu odgojnu skupinu.....	43
Tablica 27. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o svjesnosti suradnje roditelja i odgojitelja u inkluziji djece s teškoćama.....	44
Tablica 28. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o zadovoljstvu uključenosti u redovitu skupinu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje njihovog djeteta s teškoćama u razvoju.....	45
Tablica 29. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o zadovoljstvu suradnje s odgojiteljima/cama odgojne skupine u koju je uključeno njihovo dijete s teškoćama.....	46

Tablica 30. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja o zadovoljstvu suradnje sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa njihovo dijete s teškoćama.....	46
Tablica 31. Distribucija rezultata s obzirom na samoprocjenu ispitanika/ca djece s teškoćama u razvoju da njihovo dijete voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.....	47
Tablica 32. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da njihovo dijete sretno dolazi iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.....	48
Tablica 33. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da njihovo dijete nije socijalno izolirano u odgojnoj skupini koju pohađa.....	48
Tablica 34. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da je njihovoj djeci s teškoćama bolje u odgojnoj skupini u kojoj se nalaze samo djeca s teškoćama.....	49
Tablica 35. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja da njihovo dijete s teškoćama u razvoju ima koristi od integracije u skupini s djecom urednog razvoja.....	49
Tablica 36. Distribucija rezultata s obzirom na broj roditelja koji se educiraju o teškoći u razvoju koju ima njihovo dijete.....	50
Tablica 37. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama u razvoju da mogu pomoći vlastitom djetetu da se nosi s teškoćom u razvoju.....	51
Tablica 38. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama da njihovo dijete napreduje zahvaljujući njihovoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje.....	51
Tablica 39. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama da uključenost u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje smatraju lijepim iskustvom.....	52
Tablica 40. Distribucija rezultata s obzirom na mišljenje roditelja djece s teškoćama o zadovoljstvu didaktičkim materijalima i sredstvima unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u svrhu cjelovitog razvoja djeteta s teškoćama u razvoju.....	53

11.2. Anketni upitnik

Poštovani roditelji,

Ova anketa je anonimna i provodi se za potrebe diplomskog rada na temu „Participacija roditelja u inkluziji“. Podaci prikupljeni ovim istraživanjem će se koristiti isključivo u istraživačke svrhe pisanja diplomskog rada.

Molim Vas za suradnju i iskrenost pri odgovaranju na pitanja kako bi dobili što točnije podatke o istraživačkoj temi.

Unaprijed zahvaljujem!

1. Spol

1) M

2) Ž

2. Dob:

1) 18-25

2) 25-30

3) 30-40

4) 40-50

3. Stručna sprema:

1) Osnovna škola

2) Srednja škola

3) Viša školska sprema

4) Visoka stručna sprema

5) Doktorat

4. Jeste li u radnom odnosu?

1) Zaposlen/a

2) Nezaposlen/a

5. Bračni status:

1) Oženjen/udana

2) Neoženjen/neudana

3) Razveden/a

4) Udovac/udovica

5) Živim u izvanbračnoj zajednici

6) Ostalo _____

6. Jeste li upoznati s pojmom inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja?

1) Da

2) Ne

3) Čuo/la sam, ali ne razumijem značenje

7. Imate li dijete s teškoćama u razvoju?

1) Da (molim Vas da napišete o kojoj teškoći se radi _____)

2) Ne

8. Je li Vaše dijete uključeno u redovitu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje?

1) Da

2) Ne

9. Je li Vaše dijete u kontaktu s djecom s teškoćama u razvoju izvan ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje?

1) Da

2) Ne

Pitanja za roditelje djece urednog razvoja

10. Procijenite koliko je važna inkluzija djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu na skali od 1 do 5 (1 – ne slažem se; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – uglavnom se slažem; 4 – slažem se; 5 – u potpunosti se slažem).

Djeca s teškoćama imaju pravo biti uključena u odgojnu skupinu zajedno s djecom urednog razvoja.	1	2	3	4	5
Inkluzija djece s teškoćama u razvoju ima pozitivan utjecaj na svu djecu u odgojnoj skupini.	1	2	3	4	5
Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju empatije kod djece urednog razvoja.	1	2	3	4	5
Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju tolerancije kod djece urednog razvoja.	1	2	3	4	5
Uključenost djece s teškoćama u odgojnu skupinu pridonosi razvoju socijalnih vještina kod djece urednog razvoja.	1	2	3	4	5
Dijete s teškoćama dobiva iste mogućnosti za razvoj i napredovanje kao i ostala djeca.	1	2	3	4	5
Dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu jača potrebu za dodatnim upoznavanjem određene teškoće i sveukupnim stručnim i osobnim napredovanjem odgojitelja.	1	2	3	4	5

Dijete s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu pridonosi roditeljima priliku da realije procjenjuju djetetov razvojni potencijal u odnosu na djecu urednog razvoja.	1 2 3 4 5
Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o prihvaćanju djece urednog razvoja.	1 2 3 4 5
Uspješnost inkluzije djeteta s teškoćama ovisi o suradnji roditelja, odgojitelja i cijelog stručnog tima.	1 2 3 4 5
Pripremljenost ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje za inkluziju djece s teškoćama je zadovoljavajuća.	1 2 3 4 5
Razgovaram sa svojim djetetom o djeci s teškoćama u razvoju.	1 2 3 4 5
Važno je cijelu odgojnu skupinu upoznati s teškoćama kako bi pomogli djetetu s teškoćama.	1 2 3 4 5
Moje dijete je dobro prihvaćeno u skupini.	1 2 3 4 5
Boravak mog djeteta u skupini s djetetom s teškoćama utjecati će na dobrobit mog djeteta.	1 2 3 4 5
Moje dijete će imati koristi od boravka u istoj odgojnoj skupini u koju je integrirano dijete s teškoćama.	1 2 3 4 5
Uključenost djeteta s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pridonosi razvoju učenja o različitostima kod ostale djece.	1 2 3 4 5

Pitanja za roditelje djece s teškoćama

11. Procijenite koliko ste zadovoljni inkluzijom djece s teškoćama u redovitu odgojnu skupinu na skali od 1 do 5 (1 – nikad; 2 – rijetko; 3 – ponekad; 4 – često; 5 – uvijek).

Moje dijete voli ići u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.	1 2 3 4 5
Moje dijete dolazi sretno iz ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.	1 2 3 4 5
Smatram da mogu pomoći svom djetetu u nošenju s teškoćama.	1 2 3 4 5
Educiram se o teškoćama svog djeteta.	1 2 3 4 5
Zadovoljan/a sam uključeñošću u redovitu odgojnu skupinu unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje svog djeteta.	1 2 3 4 5

Zadovoljan/a sam suradnjom s odgojiteljima/cama odgojne skupine u koju je uključeno moje dijete.	1 2 3 4 5
Svjestan/a sam važnosti suradnje odgojitelja i roditelja u inkluziji djece s teškoćama.	1 2 3 4 5
Zadovoljan/a sam suradnjom sa stručnim timom ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koje pohađa moje dijete.	1 2 3 4 5
Moje dijete napreduje zahvaljujući mojoj uključenosti u njegov odgoj i obrazovanje.	1 2 3 4 5
Uključenost u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje smatram lijepim iskustvom.	1 2 3 4 5
Zadovoljan/a sam didaktičkim materijalima i pomagalicama koji se pružaju mom djetetu u svrhu razvoja s obzirom na teškoću koju ima.	1 2 3 4 5
Smatram da bi mom djetetu bilo bolje u odgojnoj skupini u kojoj se nalaze samo djeca s teškoćama u razvoju.	1 2 3 4 5
Moje dijete će imati koristi od integracije u skupini s djecom urednog razvoja.	1 2 3 4 5
Moje dijete nije socijalno izolirano u redovitoj odgojnoj skupini.	1 2 3 4 5

12. Na koje načine ste uključeni u inkluziju Vašeg djeteta u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje koji pohađa?

---

13. Na koji bi se način, po Vašem mišljenju, inkluzija u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje mogla unaprijediti/poboljšati?
